

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Намууһун хаһыата 1935 сыл алтынньы 6 күнүгэр төрүттэспитэ

2002 с.
Тохсунньу
5
күнэ
субуота
№1-2 (8997)

СР Президенигэр быыбардар түмүктэриттэн

КИМ ОРДУК СӨБҮЛЭТТЭЙ?

Биллэрин курдук Президенттэ кандидатары-биллэтингэ киллэриллибиттэр сэттиз эти-лэр. Улуус быыбардааччылар хас биридди кан-дидат иһин төһө куолаһы биэрбиттэрин тустары-нан улуустаагы территориальной комиссия быыбардар түмүктэрин туһунан сводкатыттан билгилэһэрбит.

- Борисов Спартак Степанович иһин - 18
- Максимов Афанасий Николаевич - 80
- Санников Михаил Семенович - 19
- Тумусов Федот Семенович - 2752
- Филиппов Василий Васильевич - 880
- Шипков Руслан Юрьевич - 691
- Штыров Вячеслав Анатольевич - 1179
- Кандидаттары барыларын утары - 1737

Мантан көстөрүнэн Ф.С. Тумусовы ресублика тумус туттар киһитинэн баарааччы элбэх эбит. Ол гынан баран кандидаттары үксүлэрин утара-аччылар иккис миэстэҕэ тахсыбыттара кими ба-рытын сэрэхэдиһэр.

2002 сыл тохсунньу 13 күнүгэр республика үрдүнэн ытыллыбыт быыбарга бастакы түһүмэххэ бастаабыт В.А. Штыров уонна Ф.С. Ту-мусов куоластааһын иккис түһүмүгү таарысты-лар. Дьэ билигин республика инники бизэ сылла-ах дьылбатын быһаарар, кими эрэнэн Саха сири-нин киһи илиитигэр туттарар эппиэттээх күн-дьыл чугунаан турар. Онон быыбардааччылар куола-стааһын иккис түһүмүгү көхтөөхтүк кытталла-рыгар баарыа этибит.

УЛУУС МУНЬАҔЫН САГА ДЕПУТАТТАРА

Республика Президентин быыбардарыгар сөп түбө-һиннэри болдьоһун иһинэ эрдэ туораабыт улуус му-ньяаҕын депутаттары онуларга сага депутаттары быыбардааһын иккис уокурукка тэҥнэ ыгытылына. Нам улууһунаагы территориальной-быыбардыр уокурук комиссиятын иһитинэриитинэн Уөдүйдээҕи 1 №-дээх быыбардыр уокурукка улуус муньяаҕын депутаты-гар кандидатынан куоластааһынга иккис киһи киллэ-риллибит: Неустроева Е.Г. уонна Эверстов С.К. Быы-бардыр учаастака куоласты кэлбит дьоннортон Е.Г. Неустроева туһатыгар 192 киһи куолаһын биэрбит. Оттон С.К. Эверстов депутат онгостуон баалаах 221 киһи буолбут. Иккиэннэрин сөбүлээбэт быыбардаа-чылар ахсааннара 31.

Онон С.К. Эверстов Нам улууһун муньяаҕын на-роднай депутатынан талылына. Итини тэҥэ 4 №-дээх Хамаҕаттатаагы быыбардыр уокурукка эмиэ улуус муньяаҕар депутаты быыбардааһын ыгытылына. Ман-на эмиэ иккис киһи депутат буоларга турууласта: Н.Д. Данилов, Ю.В. Кривогорницкий.

Куоластааһынга кэлбит дьоннортон 334 киһи Н.Д. Даниловы ордордо. Ю.В. Кривогорницкий иһин 236 киһи куолаһын биэрди. Иккиэннэрин утары 72 киһи куола-стаата. Онон Хамаҕатта нэһилиэтин ветераннарын сө-бүтүн председателэ Николай Данилович Данилов Нам улууһун муньяаҕын депутатынан быыбарданна.

Бэчээккэ бэлэмнэтэ Г. ЭВЕРСТОВ

БАРҔА МАХТАЛ БУОЛЛУН, ЫРА САНААҔЫТ ТУОЛЛУН!

Ааспыт 2001 сыл түмүктэниитигэр ресублика Президентин быыбарын сэрэ улуус олохтоох-торо биир дьонун быыбарга кыттыбыттарын сана-тыахха наада. Ол курдук периодической бэчээк-кэ сурутуу хамнас, пенсия хойутаабытынан бастаан угаа ыараханньык сағаламмыта, биһизэхэ быһаччы сыйһаннаах дьонго, дыксиниһини үөскэппитэ. Биллэрин курдук, Президент быы-бара иккис түһүмүгүнэн быһаарыллар буолла, от-тон улуус хаһыаттар сурутуу биллэр үтүө түмүктэрдээх буолан таарыста. 2001 сыл бүтүүтэ «Энсиэли» хаһыат тираһа 2257 эбит буолларына үүммүт дьылга сыл бастакы анарыгар биһиги ха-һыаптыгар 2343 ыал сурутта, ол аата ортотунан 4-5 киһи ааҕар диир буоллахытына 10-тан тахса тыһыынча киһи улуус сонуннарын, буола турар быһыыны-майгыны өрүү билсэр кыахтанналар.

«Энсиэли» хаһыат редакциятын коллектива улуус олохтоохторун бу дьонун быыбарга көхтөөхтүк кыттыбыттарын иһин махталын бил-лэрэр, үүммүт 2002 сылга орто дойдуга баар бары үтүөнү-кэрэни баҕарар, XXI-с үйэҕэ байылыат олохтонун, дьол-соргу тумубатын, үлэҕэ-хамнас-ка, общественной олоххо өрүүтүн инники күөҥнэ сылдыһыт дьин алгыһар.

БЫЫБАРДААЧЧЫ БАРЫЛЛЫЫР — КИИИ ТЕЛЕВИДЕНИЕ БЫҔААРАР?

«Слабое звено»

(23 декабря 2001 г.)

«Последний герой»

(13 января 2002 г.)

РФ Киһи быыбардыр комиссиятын бэрэссэдээтэлигэр Александр ВЕШНЯКОВКА РТР корреспонденыгар Елена МАСЮККА

УБААСТАБЫЛЛААХ ТОЙОН ВЕШНЯКОВ! УБААСТАБЫЛЛААХ ХОТУН МАСЮК!

Биллэрин курдук, Эһиги даҕаны, биһиги даҕаны, Рос-сия олохтоохторобут. Быйыл туох да биричинэтэ билли-бэккэ, Эһиги өттүгүттэн Саха сириг аадырыһыгар саба түһүүлэр өҥөһүлүнүлэр. Эһиги бэрт үчүгүйдик биллэри-ти, биһиги эһизэхэ Россия телевизионнай ханаалларынан э-ппиэт биэрэр кыахпыт суоғун. Саха сирэ эһигини тугунан мөһөйдээтэ?

Хотун Масюк, биир сөбүлээбэтэххинэн Саха сиригэр ытыллыбыт улахан тутуулар буолаллар. Тоғо? Эи, Мос-кваҕа итиннээр буолуох стадионнар, спорткомлекстар, эмтэнэр киһинэрин биллэри. Тоғо бу тоғус ый кыһыннаах дойдуга өрлөр сыһыанар, эмтэнэр кыахтаммыттарын эи, сыһыанан аарыһын. Тоғо Саха сирэ сайдар суолга үктэм-митэ эи хараххар соччото суох быһыы-майгы үөскэби-тин курдук көстөрү? Билигин тоғо эи, быыбар иһинэ итинник өйү-санааны үөскэтэ сатаабытын өйдөнөр.

КҮНДҮ БИИР ДОЙДУЛААХТАРБЫТ!

Биһиги, Нам улууһугар бу быыбардарга кыттыбыт араас кандидаттар көбүлүүр бөлөхтөрүн салайааччылар, үөскэбит быһыыны-майгыны дьүүлэһэн баран, биир түмүккэ кэлби-тити биллэрэбит. Ол буолар:

— Бу сылы быһа Россия маассавай и» итиннэрэр-биллэрэр средстволара: телевидение, хаһыат нөҥүө Саха сириг апта-рыгыатын түһэригэ анал туһуламмыт үлэни ытта. Ол ытыллыбыт үлэ дириг ил хоһоонноор билигин кимэхэ даҕа-ны сонун буолбатах. Биһиги Сахабыт сирэ алмаас, көмүс, нефть, газ о. д. а. элбэх баайа суоға буоллар итинник болдомто ууруллуо этэ дуо? Суох! Ити чуолкайдик дакаастыыр, рес-публикаҕа олорор норуоттар интэриэстэрин аахсыбакка, Са-хабыт сириг баайын иһин хабыр охсуһуу сағаламмытын.

— Республика гимиз, гербэтэ, былааҕа, бу биһиги респу-бликабыт уратытын көрдөрөр улахан суолталаах символлар бу-олааллар. Республика Президентэ ити символлар ил хоһоонно-рун диригник арыһар уонна ити символлары көмүскүүр биһи-ги республикабыт саамай үрдүкү былааһа буолар. Онон, Саха сириг Президентинэн, бу тон-муус кыраайы сүрэгүн сылааһы-нан ириэрбит норуоттарга дууһатынан чугас, дойдутун туһу-гар бары олоһун бэриниллээх, кэлин да кэмнэргэ кэнэрэски кэнчээр иҥчаттарбар, норуоттар үтүө аатым-суолум хаалыа дьин санаанан салайтаран үлэлиир киһи буолуохтаах.

— НТВ каналга тойон Вешняков Саха сиригэр образцовай быыбар буолла дьин күлүү гынан эппитин сөбүлээспит уонна дьэ, кырдык, Саха сириг дьово иккис түһүмэх быыбардарга

түмүүлээхтик кыттан көрдөрөбүт дьылга хааммыт ыйааҕа, кэлэр кэскилбитин түстээһин эбит дьин биһиги итэрийдимбит.

— Ити үөһэ этиллибиттэргэ ологуран, быыбар иккис түһүмүгү норуотпут биир сомоҕо буолар кыахтааһын норуот-путун хайыта сатааччыларга, чуолаан дууһатыгар биир, күһэл-лэн атын тыллаах салайааччыларга уонна дьэ, хайалаһаллар дьин биһиги дьэки ыалдьан кэтээн көрөр Россия атыһ респу-бликаларыгар дакаастаан даҕаны, бэйэ иккис ардыгар сөпсөспөт буолууну тохтоотон, биир сомоҕо күүһүнэн кытарга сүбэлэ-тибит уонна улуус нэһилиэһинэ маһык быһаарыһыны өйүөҕү дьин эрэнэбит. Бу быыбарга кыттыгы хас биридди киһи ытык иһэ буоларын өйдөөмүт мунутуур үрдүк бырыһыаны кэскилбит туһугар биэриэһин дьин ыгырабыт.

- М. Е. Николаев штабын салайааччыта С. И. МЕСТНИКОВ
- Р. Ю. Шипков штабын салайааччыта В. Р. КУТУКОВ
- В. В. Филиппов штабын салайааччыта Г. Д. МЕСТНИКОВ
- В. В. Колмогоров штабын чилиэһэ Г. Г. КОЛМОГОРОВ
- Ф. С. Тумусов штабын салайааччыта С. Е. СИВЦЕВ

Нам селота Алсынньы 28 күнэ 2001 сыл

ТОХСУННЬУ 13 КҮНЭ — САХА РЕСПУБЛИКАТЫН ПРЕЗИДЕНИН БЫЫБАРА ДЬОННО ЧУГАС ЛИДЕР

Омук киһитин ахсаанынан буолбакка, чулуу, талааннаах дьонунан аатырар.

Саха киһитэ маньык буккуллубут, мөккүөрдээх быыбары түүлүгэр да түһээни көрбөтө. Улахан политика дьон харанга, кирдээх, халтархай, элбэх харчы ооньуута буоларын өссө биридэ итэрдийбит. Москва өттүттэн быыйыл провокатор журналистарга, харчыга атыыламмат политиктарга сорук биэрэн Саха Республикатын норуотун буккуйарга туһайбыт үүнэ-тэһинээ суохтук кимэн кирииллэрэ буолла. Киин хаһыаттар, телевидение, үтүктүспүт курдук Саха сириг холуунара, үксүн куһаҕаммытын эрэ орон көрдөрө сатаатылар. Былаастаах дьоммут, депутаттарбыт үксүлэрэ саҕата суох олорон, саһан биридилэр түмсэн утарысыбакка. Билиһини бириэмэ политиканын ирдэбиллэрэ эппиэттир олох бөлөмө суохтарын көрдөрдүлэр. Сокуон үлэһиттэрэ үөһэ турар тойонтон куттанан сууттаһа сатаатылар, норуоттарын көмүскэспитилэр. Сахалары бүтүн Россия үрдүнэн күлүү-элэк оҥоһунулар. Бастагы Президенттин түргэнник туора астылар. Итиннэ чьистэрин-суобастарын сүтэрбит саха дьону кытынылар. Харчыга атыыланан таһанан бирири да баар буолла. Ити барыта кэнниги кэмгэ сыһына ытыллыбыт политика содула буолла.

Хаһыаттарга билиһини былаас кытаанах цензура оҕорон бэйэтин баатын, санаатын эрэ суруйгара сатаабыта.

Биһиги республикабытыгар оппозиционнай хаһыаттар уонна журналистар элбэхтэрэ норуот, общественность куолаһа иһиллэрэ эбитэ буоллар дьон эмискэ уларыһыларга бэлэм буолуо этэ.

Наһаа официальной органнарга, чиновниктарга эрэни баара. Киһилэр саҕата суох олорон биридилэр. Киһилэри сылаас кабинет, элбэх харчы, хамнас эрэ интэриэһиргэтэрэ билиһинэ.

Демократия дьон аһаҕас общество. Оппозиция, кириптикэ дьон баар буолуохтаах. Оччоҕо эрэ гражданский общество үөскүүр. Норуотун туһугар кыһаммат, көмүскэспэт чиновник түргэнник уларыһахтаах, киһи үлэтин сыналалаан хаһыаттар аһаҕастык суруйуохтаахтар.

Хас биридин омук бэйэтин дойдутугар баайдык, сайдыылаахтык олохоруон, хаһаайын буолан сириг баайын туһанан, атыылаан, эргинэн, культураны, абычайын, тылын сайыннарын, атын омуктары кытта тэҥнэ убаастанан кэспэтэллэрин баарар. Сирдээх норуот үчүгэйдик олохторугар кыһаллар. Кэниги кэмгэ Саха сириг баайыгарымсыгыран, бэйэлэрин иһиллэрэҕэр ылаары, араас политической группировкалар, киһитэрэи ньымаһы толукуйдаан, аһаҕастык да албыннаан, күүстэринэн ыган кирири баар буолуо. Ону сэрэйэр, билэр, өйдүүр таһанан бирибэт бэйэбит киһитин Президентигэ таһаара сатыаха наада. Наһаа «интернационалист» буолартан сэрэниэххэ. Национальная боппурос, национальная республика, омук сомоҕолуур лидер боппуростара ханна барытыгар баар, ону билбэтэ буолумуоҕун! Саха Республикатын историктары аһаҕас дууһабытынан омук, кэли дьонун үрдүк дууһаһа ордон элбэхтэ албынныпшыт баар суол. Атын омук олохторуна түргэнник олох уруккубугуттар төнүнэрэллэрэ буолуо. Конституция, республика барыта бүтэ-

һиктээхтик сотуллууҥа, губерния түргэнник оҥоруохтара. Норуот санаата түһүө. Биһиги сахалар түүр омуктаран арахан уһун үйэлээх айаммыт устатыгар. Былыр өстөөгү утары сомоҕоһолон кыайан түмсүбэккэ итин, баай сирдэри хаалларан бу билигин олохтору быттарган тымныылаах, уһук хоту сиргэ куотан-үтүрүллэн кэлбиһипитин историктар кэспитиллэр, суруйаллар. Саха омугу бэйэлэрин кытта арахан бэрт былдыһар куһаҕан быһыы кыайан түһүтэ. Онон биһиги наар атын түмсүүлээх омуктарга бокулуоннуу, куттана, хаптадьыа үөрөмүспүт.

Ханнык баарар омукка норуотун туһа, чыһа дьон тыллара үрдүктүк тутар дьоннор баар буолааччылар. Итинник санаалаахтар ханнык баарар норуоту киэргэтэллэр. Киһилэр баар буолан омук санаата күүһүрэр, сайдар, киһи туттар. Дьонго, ыччакка ыраактан көстөр маяк буолаллар. Мунһар, сомоҕолуур цемент, фундамент үөскэтэллэр.

Мин онук киһинэн Федот Семенович Тумусову ааҕабын. Саҕа политикага сөп түбэһэр программалаах, билиһини олох ирдэбиллэргэ эппиэттир, норуоттан тахсыбыт, боростуой дьонго чугас лидер дьон ааҕабын. Маньык уустук бириэмээ, түмсэн куолаһатын биэрээригэ дьон ыгырабын.

Алексей БОЧУРОВ,
художник,
Екатеринбург куораттан

Саха Республикатын Президентинер кандидат Ф.С. ТУМУСОВ быыбардыр фондатыттан төлөннө.

Саҕа дьыл кэмигэр улууска улахан быһылаан, ЧП тахсыбатах. ИДЬУО со-трудниктара бырааһынньык күннэргэ күүһүрдүллүбүт варианынан үлэлээбиттэр.

МУ НУ ЖКХ иһитинэрбитинэн, үлэ сөптөөхтүк барбыт, чох саппааһа бары нэһиликтэргэ тохсунньу 10 күнүгэр дьэри тийэр. Бааҕа 70 тонна чох баар. Арай хатырыктар 204 тонна чову туһанахтаахтарын онугар номмуо 407 тоннаа бүтэрбиттэр. Биһиги эрэ улууспутугар ЖКХ бары котельнайдары быһаансаҕа ылан 120 котельнайга тариф оҥорбут. Биһиги уоппуптуттан атын улуустар эмиз маньык тариф оҥостуохтара. Нэһиликтэргэ старшай маастар штата түүлү.

Нам селотун дьаһалтата бырааһынньык күннэргэ суукканы быһа дьуһуурустуба олохтообут. Бырааһынньыгы атаары саҕа сүүрээни киирбит, ол курдук, детсадтар Саҕа дьылы попечителлэрин кытта көрсүбүттэр. Нам селотугар бырааһынньыктаагы мероприятиялар 4 сиринэн ытыллыбыттар.

Улуус мунһар ааспыт сьыл устата 12 мунһах буолбут, 70-ча араас боппурос көрдүлүбүт. Быйылгы сьылга улуус мунһаҕа сүрүн хайысхаларга үлэтин былааннаан дьаһалтаны кытта биригэ үлэлиэ. Ахсынньы 29 күнүгэр быыбар хаамыытын туһунан селекторнай мунһаха Нам улуһугар туох да итэһэ-быһаҕас баара бэлэтэммэтэх, быыбарга кытыты, сыһыан үчүгэинэн сыналламмат. Иккис турга нэһиликэни быыбарга актыыбынайдык кытыарыга үлэ барар.

Улуус дьаһалтаны дьэтигэр 4 күн устата дьуһуурустуба олохтоон барыта болдөмтөҕө ылыллан хонтурдуол баар буолбут.

Бэлэтэниэ В. РЫКУНОВА

ИДЬУО ИҺИТИННЭРЭР БЭРГЭЭ БЫДЬАНАР, БЭРГЭЭ СҮТЭР

Ааспыт сьыл ахсынньы 26 күнүгэр Хамаҕатта олохтооҕо Шишкин сайабылыанна киллэрибит. Онон этиллибитинэн, 1984 с. төрүүх Шишкин С.С. ахсынньы 17 күнүгэр дьэтиттэн тахсан баран төннүбэтэх.

Ахсынньы 27 күнүгэр гр. С. Нам с. дьэи атыылаһыныгар мошенической сьылы туһаммыта биллибит, 15 тыһ. солк. суумалаах хоромньу тахсыбыт.

Ахсынньы 27 к. Нам с. Строительнай уул. 10 №-дээх дьэитин кладовкатыгар биллибэт дьон киирэн 940 солк. суумалаах бородукта, мал-сал уорбуттар. Бу дьыалаҕа гр. Охлопков уорбаланар.

Ахсынньы 28 к. Модукка гр. П., 1972 с. төрүүх, өлүгэ кестүбүт.

Ахсынньы 29 күнүгэр Граф Бизрэгэр биллибэт дьон НУСР курсаныттан Неустроевтан норка бэргэһэтин устан ылбыттар.

Ахсынньы 30 күнүгэр Нам с. биллибэт дьон гр. Павловтан норка бэргэһэтин былдыаабыттар.

2002 с. тохсунньу 1 күнүгэр Нам с. И. Винокуров уулуссаҕа гр. Дьяконов ВА3-21053 массьыһынатын уорбуттар.

Эмиз бу күн Аппааныга чааһынай дьэи умайбыт. Умайы төрүүтүн ОГПС-18 быһаара сьылдар.

Эмиз бу күн Партизанна гр. Гуляев гр. Соловьеву кырбаабыт.

Тохсунньу 1 күнүгэр Кыһыл Дэриэбинэ гр. Д. бэйэтигэр тийгинэн өлбүт.

Тохсунньу 1 күнүгэр 1 Хомустаах кулуубугар дискотека кэмигэр дубленка, норка бэргэһэ сүһүт.

Тохсунньу 1 күнүгэр Никольскайга гр. Ш. булт саатыттан ытты таһаарбыт.

Тохсунньу 2 күнүгэр 1 Хомустаах кулуубугар дискотека кэмигэр куртка, спортивнай бэргэһэ сүһүт.

Тохсунньу 2 күнүгэр Никольскайга гр. Ш. булт саатыттан ытты таһаарбыт.

Тохсунньу 3 күнүгэр 1 Хомустаах кулуубугар дискотека кэмигэр куртка, спортивнай бэргэһэ сүһүт.

Общественнай миэстэ итирик туруктаах сьылдыы иһин 32 киһи отделга аҕалылыбыт. Бытархай күлүгэниэһин иһин 11 киһи мизэрэлэммит. ГИБДД салаатынан 48 киһи тутуллубут. Ол иһингэр итирик туруктаах уруула олохтору иһин 3 киһи. Ыстарааптыр стаянкага 3 транспорт туруоруллубут. ДНД-га «Дьулуур» фонда, пенсионнай управление, «Сельхозтехника» АО, улусно тахсыбатахтар. Уоннаагы тэриятэлэр тахсыбыттар.

УВАЖАЕМЫЕ ИЗБИРАТЕЛИ!

Выражаем искреннюю благодарность всем, кто поддержал наши кандидатуры на выборах Президента Республики Саха (Якутия), кто принимал активное участие в агитационной работе!

Многочисленные встречи с избирателями в городах и улусах республики помогли нам глубже понять проблемы простых людей, их чаяния и надежды, которые они связывают с дальнейшим социально-экономическим развитием республики. Высокая активность избирателей в голосовании говорит о гражданской зрелости якутян.

В нашей предвыборной команде собрались люди самых разных возрастов, профессий и политических взглядов. Всех нас объединило одно чувство - любовь к своей Родине, боль за нашу Якутию, люди которой достойны лучшей жизни. И, конечно, не скроем, мы испытываем сожаление, что нам не удалось выйти во второй тур. Но мы уважаем выбор нашего народа и призываем всех избирателей принять активное участие в голосовании во втором туре.

В этом году предвыборная кампания в Якутии отличается небывалым накалом политических страстей, которые, к сожалению, нередко подогреваются искусственно. Сейчас, накануне

не голосования, надо предельно взвешенно оценить сложившуюся ситуацию, без эмоций, спокойно и рассудительно проанализировать возможности кандидатов, вышедших во второй тур голосования, прежде чем принять окончательное решение.

Оба кандидата - достойные соперники, уважаемые в республике люди, но, на наш взгляд, Штыров Вячеслав Анатольевич имеет более солидный опыт управления, в том числе в органах власти: прежде чем возглавить АК «АЛРОСА» он работал министром строительства и инвестиций вице-президентом, Председателем правительства Республики Саха (Якутия). Наша республика сегодня находится в очень тяжелом положении, и необходимо, чтобы во главе ее стоял профессионал-управленец, человек, хорошо знающий производство. Решающее слово - за вами, уважаемые избиратели.

Дорогие земляки! От всей души поздравляем вас с наступающим Новым годом! Пусть он войдет в ваши дома светлым праздником, принесет вам надежды на лучшие перемены, веру в добро и справедливость. Доброго вам здоровья и счастья!

Руслан ШИПКОВ,
Артур АЛЕКСЕЕВ

Саха Республикатын Коммунистической партиятын рескомун бюоротун ЫҢЫРЫЫТА

Саха Республикатын Президентин быыбардарын бастагы түһүмэҕэ түмүктэнэ. Финиһинэй көнөҕө быыбардааччылар саамай элбэх куоластарын ылбыт Штыров Вячеслав Анатольевич уонна Тумусов Федот Семенович таһыстылар. Быыбар хампаанньатын иккис тура саҕаланна.

Буолаары турар Республика Президентин быыбарыгар партийнай тэриятэлэр соруктары туһунан дьүүлэспит компартия X сьенэ партия быыбардаммыт органнарыгар иккис турга эрдэттэн сэрэйиллибэтэх түгэниэр күөрэйиллэригэр кандидаттар быыбар иннинээҕи платформаларын учуоттаан туран кыттаалларыгар сорудахтаата.

Республика компартиятын рескомун бюорта бюро мунһаҕар Штыров В.А. кэспэбит быыбар иннинээҕи программатын ырытан уонна дьүүлэһэн баран маньык быһаарыныларга кэллэ:

Республика Президентинер кандидаттар Штыров В.А. уонна Шипков Р.Ю. быыбар иннинээҕи программаларыгар элбэх уопсай түгэниэр бааллар. Ол курдук эко-

номика бюджеты таһар салаалара, тутуу уонна агропромышленнай комплекстар, транспорт уонна сибээс сайдыыларын боппуростарыгар, маньы сэрэ икки кандидат программаларын социальнай хайысхаларыгар ис хоһоонно уратылар суох. Штыров В.А. программатыгар баар аһаары үлүбүт государственнай аппараты аччатыыга, кадрдары булгуччу дьыалабыай, профессиональной хаачыстыбаларыгар нэһиликэниэ социальнай састабын учуоттаан туран сүүмэрдээһингэ уонна аттарыыга балаһыанньалара партия X сьенин ыһыылыгар сөп түбэһэлэр. Штыров В.А. республика Президентин кадрдары сүүмэрдээһингэ идеологической өттүнэн бэйэҕэ сөп түбэһэр өттүнэн стилин утарар сайабылыанньатын учуоттуохха наада.

Реском бюорта «АЛРОСА» АК-га бас билии боппуростарыгар республика интэриһин В.А. Штыров көмүскүүр быһаарыныыта, ону таһынан республика экономика тыгар бюджеты таһар соҕотох сүрүн салааны приватизациялаһынга холонууну утарыта быыбардааччылар

киэҥ өйөбүллэрин ыларыгар бигэ эрэллээх. Манна кини минист, вице-президент, республика правительствын председатели, аан дойдуга биллэр «АЛРОСА» компания президентин постарыгар өр сьыллаах үлэтин опыта көмөлөһүөҕэ.

Үөһэ этиллибиккэ олохуран СР КП рескомун бюорта республика Президентинер кандидат Р.Ю. Шипков быыбар иннинээҕи программатын өйөбүт бары быыбардааччылар быыбарынай хампаанньа иккис түһүмэҕэр куоластарын Штыров Вячеслав Анатольевичка биэрэллэригэр ыныгар.

Реском бюорта В.А. Штыров республика Президентинэн талыллар түбэлтэтигэр сокуоннаас уонна демократической принциптер төрүттэригэр бары политической, общественной күүстэри бэйэтин тула түмэр лидеринэн буолуоҕа дьон эрэнирин биллэрэр.

СР Компартиятын рескомун бюорта

УЛУУСПУТ, НЭҺИЛИЭГИМ УБААСТАБЫЛААХ ОЛОХТООХТОРО!

2001 сьыл биһиги олохпугар айылҕа Республика экономика тыгар уонна норуот олохтор улахан хоромньуну таһаарбыта. Сааскы халаан уута республика, улуустар уонна нэһиликтэр социальнай, производственной объектары урусхаллаабыта, дьон олохтор дьэитин-уотун, баайын-дуолун сүтэрбиттэрэ.

Бу тахсыбыт алдьархайы туоратыыга Саха Республикатын уонна РФ президенттэри быһа кытта, дьаһайан улахан көмөнү оҥордулар. Сайынгы кылгас кэмгэ сүүнэ элбэх үлэ оҥоһуллан дьон кыстыкка киирэрэҕэ дьэиллэннилэр, норуот бары күүһэ кытта биһиги норуотпуг кытаанах кэмгэ бэйэтин түмсүүтүн көрдөрдө.

Алдьархайтан дьулайбака республика, улус олохтоохторо сааскы-сайынгы ытыллылар үлэлэрин кэмигэр тэрээһинээхтик ытыттылар. Сааскы ыһыы бириэмэтигэр оҥоһуллубута. Сайын уһун куран кэлэн сааскы ыһылыбыт оҕуруот асара уонна бурдук үүнүү биэрбитилэр. Ити түмүгэр бааһынай хаһаайстыбалар уонна

биридиллэн ыал бэйэтин дохуотун кэнэттэр суола сарбылыһа. Бу этиллибит ыраактыгы туораан 2002 сьылга үктэннибит. 2002 сьыл дьөгөҕө ыһылан биллэр, онон бу сьыл биһиэхэ инники олохпугар эрэл үөскэтэр.

Биһиги нэһиликтит төһө да айылҕа өттүттэн элбэх хоромньуну көрдүстэр бэйэтин күүһүнэн, баар кыһынан 2002 сьылы көрүстэ. Ыһылыбыт 2001 сьыллаагы былааннары сүрүн көрдөрүүлэри толорорго кыах үөскэтэ. Утүө дьыала хамсааһыннары нэһиликтит былааннары толордо. Нэһилик общественнай олохтор сүтүгэһийи үөскэтэ.

Олохтоох дьаһалта аатыттан Хамаҕатта нэһиликэтин уонна улуспуг нэһиликтэрин бары олохтоохторун үүммүт 2002 дьөгөҕө ыһылан итиитик-истиһингэр эрдэлигиин, баарабын хас биридиигитигэр кытаанах доруобуйаны, олохпугар дьолу-соргуну, үүммүт 2002 сьыл эһиэхэ быһаан сьыл буоллун.

Саҕа 2002 сьылынан!

Б. КОРНИЛОВ,
Хамаҕатта нэһиликэтин баһылыга

ҮҮММУТ 2002 СЫЛ БЭЛИЭ КҮННЭРЭ

1977 с. Тохсунньу 1 к. - Нам селотугар икки этээстээх, 40 мизсталаэх сага таас гостиница үлэҕэ киирбитэ.

1922 с. Тохсунньу ыйга - Разведчик-комсомолец Охлопков Тимофей Николаевич (Соттой) Килдэмгэ үрүн баандаларга түбэһэн кыыллы сэйимэктэнэн, геройдуу охсуһан өлбүтэ.

1842 с. Олунньу 1 к. - Нам буолаһыгар Осип Галкин уонна Юрий Селиверстов аан бастагы киһи, сүөһү перепиһин Мьмамах олоһуттан (билигинчэ Партизан Кытылыттан) сағалаабыттар.

1922 с. Олунньу ый 12 к. - Нам ул. Искра учаастагар композитор Захар Порфирьевич Винокуров төрөөбүтэ.

1987 с. Олунньу ый 19 к. - Сэрий уонна тыыл, үлэ ветераннарын бастагы тэрийэр конференция буолбута. Председателиэн Протопопов А.А. таһыллыбыта 15 сыла туолар (ол иннинэ революционнай-боеквой үлэ албан аатынан кулууп дьин - РБУАА кулууп дьин ааттанара).

1922 с. Олунньу-муус устар ыйдарга - Нам ул. Кинигэр Куонта Кириэскэ Нам Кыһыл Партизанскай этэрээтэ Килдэмгэ көспүтүн кэнэ үрүн баандалар кэлэнэр, хаалбыт 14 коммуниһы уонна комсомолецтары, актыбыыстары балыһа сырыһы анныгар тутан ағалан кыһыһы олоһобуттарэ.

1842 с. Олунньу-кулун тутар ыйдарга - Бу перепиһинэн сибээстээн алар нууччалары утары (1842 с.) иккис төгүл сэриилэһиллэрэ буолбута. Сэрий буолбут сирэ Ленскэй острогтан 10 биэрээтэ Лена өрүс уңурун турар Мьмамах кыстыгыттан сағаламмыт. Вэйэтэ сэригэ кытыбытах. Сағалар бастагы нууччалары утары сэриилэһиллэрэ 1634 с. тохсунньу ый 5 күнүтэн кулуун тутар ый 9 күнүгэр дьэри буолбута.

1922 с. Олунньу ыйга - Нам ул. Сигээн Күөлгэ үрүн баандалар тоһуурдарыгар түбэһэн Нам партизанскай этэрээтин 3 байыаһа (Беллини чекист экспедициятын састаабыгар көмөрө сылдан) коммунистар: милиция начальнига Эверстов Е.Е., Егоров Н.С. (Соттуус), комсомолец Петров А.Н. өлбүттэр. 1812 с. Кулун тутар ый - 1811-1812 сс. ытыллыбыт ревизскай учуот түмүгүнэн букэмтэн ыла волостар «нэһиликтэр» дьин ааттаммыттар. Бастагы нэһиликтэриин: Хомуस्ताах, Мурчуку, Хамаҕатта, Куһаһан Ылал, Хатыһ Арыы.

1987 с. Кулун тутар-муус устар ыйдарга - Найахыттан Көбөкөнгө дьэри үрдүк күүрүүлэх электротриһны тардыллыбыта.

1937 с. Муус устар 4 к. - Саха АССР Үрдүк Сэбиэтин Президиумун Ыйаарынан Нам оройуонунан саға тэриллэр Кэбээйи оройуонугар: I уонна II Сийиттэлэр, Куокуй, Тыһа, Ньидьили нэһиликтэрэ уонна Сангаар бөһүөлөктэрэ бэриллибиттэрэ.

1642 с. Муус устар ый 28 күнүгэр - Нууччалары утары сахалар охсуһан кыайтарбыттарын кэнэ, нуучча воеводата биер дойдулаахтарын сахалары салайарга итэриһэн үс байыһылаах «Государь» бөчээтин - былаас символун Мьмамах туттарбыт.

1922 с. Муус устар ыйга - Нам улуунугар, Куонта Кириэскэ үс наһолаах эргизэн тэрилтэтэ, ол баһагыгар 1928 с. бастагы райПО тэриллэр. Киин председателэ «Холбос» бырабылыанньата Николай Евграфович Замятин бигэргэпитэ.

1932 с. Муус устар ыйга - Көбөкөн нэһиликтэр бастагы оскуола аһыллыбыт.

1997 с. Бэс ыйын 14 к. - Нам педагогическай училищета Саха Республикатын бастагы Президентэ М.Е. Николаев инициативатынан саға дьэри киирбитэ.

1967 с. Бэс ыйын 17 к. - Аан бастаан Нам селотугар историко-краеведческой музей аһыллыбыта. Киин директорынан Петр Иннокентьевич Сивцев бигэргэтиллибитэ (бийыл 35 сыла туолар).

1922 с. Бэс ыйын 21 к. - Араас сирдэртэн куотан, хотторон кэлбит үрүн баанда Г. Семенов командирдаах этэрээттэрэ Никольскай дэрэбинэтингэр олодохторуна Дьокуускайтан 226-с Петроградскай полка этэрээтэ олохтоох Кыһыл партизаннары кытары бу үрүнгэр «Хотугу группа» дьин ааттанар бөлөхтөрүн үлтүрүшүттэрэ. Онон сэбиэт былааһа дьингээхтик олохтоммута.

1937 с. Бэс ыйыгар - Саха АССР тэриллибитэ 15 сылыгар аналлаах Ыһаахха Платон Алексеевич Слещов-Ойуунускай, Куиһук Урастырыап, Эллэй кэлэн кытыгыны ылытытара 63 сыла туолар.

1997 с. Бэс ыйыгар - Нам уола Семен Петрович Алексеев-физрук, «Энсиэли» туристическай кулууп директора Аан дойдута биллэр улахан Нил, Амазонка өрүстэри уонна муус аннынан харбааһыһа аан дойдуну сөхтөрөн, ЮНЕСКО Гиннес Кинигэтигэр киирбитэ.

1977 с. Бэс ыйын 9-19 к. - М.К. Аммосов төрөөбүтэ 80 с. юбилейнан сибээстээн киһи үлэлээбит сирдэринэн Осетров Ю.С. командирдаах 7 киһилээх мотопробег буолбута 25 сыла туолар.

1967 с. От ыйыгар - «Эвэрдэ» дьин Шестаков А.Ф. тэрийбит агит. Биригээдэтэ Сибирь уонна Дальнай Восток зонатыгар күрэхтэһэн 1 мизстани ылан кэлбитэ.

1937 с. От ыйыгар - Нам оройуонугар аан бастаан анал үлэһиттээх, киһигэ фондалаах маассабай библиотека тэриллибитэ (65 сыла туолар).

1987 с. Атырдьах ый 20-24 кк. Л.Д. Рехлясова салайааччылаах «Эвэрдэ» агитбиригээдэ Бүтүн Россиятаагы Красноярскайга буолбут көрүүтэ Сибирь зонатыгар лауреат буолбута 15 сыла туолар.

1937 с. Атырдьах ыйыгар - Нам оройуонугар аан бастаан бурдук хомууар С-4 комбайн кэлбитэ (65 сыла туолар).

1997 с. Балаһан ыйын 1 к. - Хамаҕаттага саха-француз оскуола саға дьэри киирбитэ 5 сыла туолар.

1632 с. балаһан ыйын 25 к. (саға стилинэн алтынньы 5 күнэ) - Нам улуунун II Хомуस्ताах нэһилигин сиригэр, «Буойун» учаастагар «Старай» дьин сиргэ, былыргы аата «Кулун Тутар» нуучча казактара кэлэн бастагы «Ленскэй острогу» туһууттара 370 сыла туолар.

1902 с. Балаһан ыйа - Нам улуунугар Куонта Кириэскэ бастагы балыһа дьэиэтэ туғулан үлэҕэ киирбитэ (бастагы 5 куйкалаах фельдшерскай пуун-балыһа Авраам-Роим Вольфович Неймарк дьин врачтаах 1898 с. кыра чааһынай балаһанга ыһыллыбыта).

1992 с. Алтынньы 7 к. - II Хомуस्ताахха Ленскэй острог турбут сиригэр обелиск туғуута сағаламмыта 10 сыла туолар да бүтэ илик.

1902 с. Алтынньы 10 к. - Иркутскай уобалас Кириэскэй оройуонугар Подымакина дьин дэрэбиһигэр политсыйыһынай кэргэнигэр Раиса Израйловна Цугель-Аммосова төрөөбүтэ (Нам селотугар 1992 с. киһи аатынан «Мир» уулусса уларытыллан ааттаммыта).

1871 с. Сэтинньи 1-от ыйын 1 — 1872 с. - Бастагы оскуола Куонта Кириэскэ Иннокентий уонна Симеон Винокуровтар дьин учууталлардаах, 9 үрүнээччилээх аһыллан үлэлээбит.

1967 с. Сэтинньи 7 к. - Нам селотугар 107 м. үрдүктээх телевизионнай вышка турбута, күөх экранга аан бастаан Москва парадын оройуон олохтоохторо көрбүттэрэ.

1967 с. Сэтинньи 7 к. - Нам селотугар «Сардаҕа» кинотеатр үлэҕэ киирбитэ уонна «Утро долгого дня» дьин сахалыы сағалаах «Саһыл Сыһыһы» сэриитин туһунаан киһини көрбүттэрэ.

1967 с. Сэтинньи 11 к. - Р.Б. Кириллова салайааччылаах, И.Я. Христофоров музыканнаах «Ньургунун» үңкүү группата Москва Кремль улахан дыбарыһыгар ситиһиллээхтик кыттан лауреат буолан кэлбитэ 35 сыла туолар.

1927 с. Сэтинньи ый 27 к. - Нам улуунун кинигэр Куонта Кириэскэ аан бастагы почтавай сибээс олохтоммута.

1927-28 сылларга - Нам улуунун үрдүнэн бастагы сир үлэһитэ (земледел) нэһиликтэринэн ытыллыбыта.

ААНЫ АС — ТАЛБЫТ АС!

**Аспыт сыл ахсынньытыгар бииһи үлүүспүтү-
гар остолобуой төрүттэнэн, эргизэн биер сүрүн ми-
этэтэ буолан тэриллибитэ 70 сылын туолбута.
Мин райПО-ға уонча сыл үлэлээбиппиттэн сэттэ
сылын эргэ, умайбыт остолобуойга үлэлээн эдэр саа-
һым кэрэ кэмнэрэ онно аастыттар. Ити 1966-1973
сылларга этэ. Убүлүөйүнэн туһанан оччотоогу сыл-
ларга биергэ үлэлээбит дьоннорум, үлэ-хамнас ту-
һунан кылгастык да буоллар сүрүйарбар тоғоосто-
ох кэм.**

Ол сағана киһи остолобуой дэ-
нэн үлэлиир кэмигэр атыны
көрбөтөх дьон наһаа кизг, сырдык,
улахан остолобуойдаах курдук са-
нанарбыт. Билигин санаан көрдөххө
наһаа да кыараҕас, ханнык да
сөптөөх усулуобуйа суоғун үрдүнэн
үлэлээбиппит эбит ээ
дьи саныгыһын. Ол
курдук ити сыахха
улахан барыһы ылга-
һын бүрүөһүннээх
хас да билиитэлээх,
маһынан оттулар
улахан халҕайбыт
кирпиччэ оһох баа-
ратынан сарсыарда
5-6 чааска кэлэн от-
толлоро, инчэҕэй мас
мас буолан сүгүн
умайбакка эрэй
бөвөтүн көрөллөр
этэ, рабочайдар ма-
старын хайытан
оһох таһыгар кыста-
ан биэрэллэрэ.

айах тутар анал банкетнай саала,
салайар үлэһиттэр оһорон үлэлиил-
лэригэр анал хостор о.д.а. үлэлииргэ
аналлаах усулуобуйа толору баар
буолбута.

Дьэ күүстээх үлэ салгыһы сал-
аммыта. Ол курдук күнүһүн осто-

Ас астыырга
сөптөөх анал хостор суохтара, эт,
балык астары, оғурут астарын
олбу-солбу биер остуолга астыыл-
лара. Аттыларыгар эт эттииллэр,
ким эрэ мас көтөрөн киллэрэн ааһар.
Иккис остуолга тимир иһити суу-
йаллар, ол аттыгар сорох хортуска
хаҕылыр. Туох да сымыйата суох
онук усулуобуйа үлэлээн кэлби-
пит. Астаммыт да аһы, ас астыыр
бордууктаны да уураһ анал хос
суох буолан биер мунуука бурдук,
иккис мунуука курууһа, аттыгар
дьяаһыктаах кэнсиэрбөлөр турар
буолаллар. Укун тутта ыскалат-
тан киллэрэн биэрэллэрэ. Ону ол
дизбэккэ араас дьяарбанкаларга,
быстапкаларга кытталлара,
үбүлүөй, сыбаайба бөҕө буолара.
Элбэх киһи сыдыан, аһаан, үөрэн-
махтанан бараллара.

Бурдук аһы астыыр туспа сыах
баара да эмиз олус кыараҕас этэ.
Астарын үксүн илиинэн мэһийэн,
буккуйан астыыллара. Кууллаах
бурдук, саахар буоллун, дьяаһык-
таах арыы буоллун, туох баар си-
икэй-буспут астарын үлэһиттэр
бэйэлэрэ өрө-тайнары, иһирдэ-
таһырдыа сүгэр-көтөүөр этилэр.
Үлэлииргэ олус ыарахан эбит этэ.
Бурдук ас арааһа баһаам элбэх
буолара, хаачыстыба өрүү хайҕа-
нара.

САҒА СИРГЭ

Онтон 1972 сыллаахха саға осто-
лобуойга (билигин рынок) көһүү
үөрүүтэ буолбута. Чугас буолан
бытархай өттүн илиинэн таспып-
пыт: ким миискэ, хобордоох, сорох
чаанньык, биздэрэ тутуурдаах бары
саба түһөн начаас көспүшүт. Дьэ,
онно санаабыппыт, хайдахтаах
кыра, кыараҕас, мөлтөх усулу-
обуйа үлэлээбиппитин, калли хай-
дах үлэлээн сылдыбыппыт буолла
дэһэрбит.

Саға остолобуойга тус-туспа
сыахтар баар буолбуттара. Эти эт-
ти, кырбыры, тымны аһы,
оғурут аһын ыраастыыр, ити аһы
астыырга электрическэй оһохтор,
хортуска хаҕылыр, эт эрийэр
массыналар, улахан холодильник-
тар, чэй өрөр тиганнар, кондитер-
скай сыахха ас буһарар хас да дол-
буурдаах духовкалар, араас крем-
нэри, тизэст мэһийэр массыналар,
аһы-үөлү уураһа аналлаах хостор
баар буолбуттара. Саға иһит-хо-
муос, остуоллар, олоһостор ыһыл-
лыбыттара. Оннооҕор илии куурдар
сушилка, раковиналар баар буол-
буттара. Чэ, быһата эргэ остолобу-
ойга холооттоох остуоруйа дьэиэтэ
этэ. Өссө сайынгы аһыыр павиль-
он баара.

Туспа буфеттаах, араас ыалды-
ыт, тойон-хотун дьон кэллэхтэринэ

ҮТҮӨКЭН ҮЛЭНИТТЭР

Бу икки сыахтан албөх эдэр үлэ-
һиттэр ас астыыр мьндьыр идэни
баһылаан барыталаабыттар.

Мин 1966 с. үлэҕэ киирэрбэр сэ-
биэдиссэйинэн Романова Н.Н. үлэ-
лиир этэ. Кэлин Соколова Е.В. бу-
олбута. Ити сылларга администра-
торынан Уваровская В.А.,
Колмогорова Е.С. үлэлээбиттэрэ.
Барахсаттар үтүөкөн да дьон эти-
лэр, эдэрдэри наар буйа, үөрэтэ,
сүбэли сылдыр буолаллара. Киһи
эмэ кытта ирсиэхтэрэ дуо? Бу үлэ-
лэригэр бэриһиллэхтэрэ үгүс киһи-
эхэ холобур буолар этилэр. Оччо-
лорго уопсайынан да наһаа эйэлэ-
эхтик, үлэһит атыны билбэт курдук
сананарбыт.

Өр сылларга кондитерынан үлэ-
лээбит Барашкова Р.И., Ядрихин-
ская М.Д., Винокурова М.Г., Виноку-
рова С.И., Егорова А.Г., Никитина
Н.Р., Лукина М.И., Сивцева Е.А., Пе-
стрякова Е.А., Корнилова Н.И. уо.д.а.
дьэиһи-уоту умнан туран үлэлиил-
лэрэ. Повардар Аммосова М.Я., Ша-
рина Е.Д., Готовцева В.Н., Василь-
ева А.И., Байрак
Р.Н., Аммосова Л.Н.,
Петрова А., Пиниги-
на С., завхозтарынан
Аргунова Е., Сивце-
ва Е., Новгородова
Т.И. аһы-үөлү булу-
уга, тэрилтэ ис-тас
үлэтигэр кырата
суох үтүөлээх-
өңөлөөх дьоннор
этилэр.

Официантка-
рынан Котенко К.Н.,
Никифорова А.В.,
Рюкина Н.А., Степа-
нова Е. буоланнар са-
амай аһыыр дьону
кытта биергэ кэриэ-
тэ хаамса сылдан
түргэн-түргэниһкэ
лэн-баран, сууһан-сотон, хаһан да
клиеннэри кэтэһиннэрбэт, үгсүү-
айдаан киирбэт этэ. Оччолорго осту-
олга хайаан да салфетка, туус,
хартыһа, биэрэс баара ирдэниллэ-
рэ. Ону кырыгтар куруук толорол-
лоро. Саала иһэ өрүү хомулуулаа-
х, ыраас буолара.

Техүлэһиттэр Васильева Ф.П.,
Ноговицына А.И., Габышева Х., Иг-
натьева Х., Сивцева М., Трунина М.
иһит-хомос, муоста, дьэиэ ис-
көстүүтэ ыраас буоларын туһугар
хас сыбаайба, үбүлүөй кэнниттэн
хойукка дьыла хаалан үлэлиллэрэ.
Буйтчицаларынан Москвитина
М.П., Ефимова А.И., Сивцева Е. үлэ-
ли сылдыбыттар.

Ол сағана остолобуойга аһаач-
чы элбэх да эбит ээ! Тутуу саамай
үгэннээн бара турар кэмэ буолан
киһи сирдэртэн араас омуктар кил-
ригээдэлэрэ, командировкага кэл-
биттэр дьин, син сотору-сотору кон-
цертар, пьеса бөвөтүн
көрдөрөллөрө, конференция, слет,
спортивнай күрэхтэһиһилэр кытта-
аччылары. Күн айы аһанан уоча-
рат буолара. Ону ол дизбэккэ бири-
эмэтигэр аһатан-сиэтэн, махтал-
баһыһа бөвөтүн ыларбыт үлэҕэ
өссө күүрдэрэ, санаабытын
көтөүөрө.

Эдэр саастарыттан пенсияға
тахсыахтарыгар дьэри үлэлээбит
дьоннортон элбэх киһи тыыл, үлэ
ветераннара, урукку кэмгэ сод-
куоталаһы, пятилеткалар кыһы-
лылаахтара, үлэ ударниктара, рес-
публика, оройуон эргизини туһун-
нара, үтүөлээх үлэһиттэр ааттарын
ылытытара. Элбэх быстапкаларга
а: оройуонмутугар, киһи сирдэргэ
ытыллар конкурстарга кыттан
биһиги повардарыт, кондитердар-
быт өрүү кыһыһы кыһаттаах, си-
тиниэ ситиһиллэх кэллэрлэр. Онон
оройуон чьһин элбэхтик көмүскэ-
эбиттэрэ оройуонга биллэр, үрдүк
разрядтаах үлэһиттэр: Барашкова
Р.И., Ядрихинская М.Д., Никифоро-
ва А.В., Егорова А.Г., Никитина Н.Р.,
Васильева В., Готовцева В., Аммо-
сова М., Петрова А. о.д.а. кизн тут-
тар дьоммутуан буолбуттара.

Бу манньк үлэҕэ бэриһиллээх,
тулуурдаах, дулуурдаах үлэһит-
тэрдээх буоламмыт, онтон куорсун
аньынан, силэс тардынан бөҕө ти-
рэх үүннэринэн республикаға тийэ
биллэ үүннэрбит И.И. Тарбаховы-
нан биһиги биергэ үлэлээбит дьоно
киэн туттабыт. Бу үөрүүлээх
үбүлүөйүнэн туһанан билигин баар
дьону барытын эвэрдэлээн туран тус
олоххутугар этэнгэ буолууну,
оғолорут, сиэнигэр үөрүүгүтүн
үкэстэ, дьолгутун толоро туруох-
туннар!

З.И. ЕГОРОВА.
Нам саа.

Нам үлэһит дьонун хоһоонунан хоһуйбут, Эксиэли хочотун бурдуктаах буолактарын, нэлэмэн хочолорун кэбиһиллээх отторун, ача силик айылбатын бэйэтин сүрэхинэн аһаран, нарыннык-намчытык туйуйбут Н. М. Рыкунов 65 сааһын туолла. Бу саха суруйааччыларын иккис долгунун биир дьонун бэрэстэбиитлэ, поэт-лирик, поэт-романтик төрөөбүт Намыттан харыс да сирин халбарыйбакка, бүтэһик күнүгэр дьэри айар үлэһит дьарыктаммыта. Төрөөбүт улуунугар айар үлэһит тэрийсэбит, пропагандалаабыт киһи. Ол курдук элбэх эдэр киһини кэрэ эйгэтигэр үгүйбүтэ. Кини тэрийбит «Отуу уота» литературнай түмсүү Нам талааннаах дьонун түмэн күн бүгүһүгээнгэ дьэри Н. М. Рыкунов сахпыт кыымыттан тыын ылан, күлбүрүрүччү умайар. Николай Михайлович төрөөбүт улуунун айар үлэһит дьарыктанааччыларын түмэн уус-уран тыл уустуктарыгар үгүйбүтэ, үтүө сүбэһит, учуутал этэ. Аралыы сэмэйдик сүбэлээн, такайан, элбэх талааннаах дьон «Отуу уотуттан» кюрсун анньыммыттар.

Н. М. Рыкунов поэт эрэ буолбакка, талааннаах суруналыыс этэ. Кириитикэвэ уонна публицистикаҕа дьонун үлэлэрдээвэ, поэт Орто дойдуттан барбытын кэннэ «Поэзия — төлөн! Поэзия — үлэ!» дьэри кинигэтигэр күн сирин көрдүлөр уонна Николай Михайлович айар үлэһитин биэр кылаанын сырдаттылар. Манна кини эдэр автордарга кэмигэр элбэх сүбэһит аманьы биэрбитэ, уран тылы чочуйууга ньымалары булууга, аһарастык ону кэпсирэ арыллар. Чахчы талааннаах дьону сүүмэрдээн, өссө сайдан айалларыгар суоллары сырдатар («Күөрэгэй тоҕо ыллыыры», «Поэзия — төлөн!», «Поэзия — үлэ!»). Кини суруйар: «Дьахтар өвөлөнөрүн курдук, хоһоон эмиэ улуу эрэйинэн төрүүр. Ыччат тиэтэйэр — тугу билбитин-көрбүтүн сонно тутатына кэпси охсорго дьулуһар... Бүгүн саха поэзията баараҕадыда, өйүн-санаатын толоруччу тутта диэххэ сөп. Ол аата оҕо сааһыгар үөрбүт-көппүт чувствота «өллө» дьэри буолбатах — кини түспөтүбүт киһи быһыытынан иэйиитин да аны кэмчи тылынан, ол онугар дириг ис хоһоонноохтук этэр буола үөрэннэ». (Н. Рыкунов «Поэзия — төлөн! Поэзия — үлэ!», Нам. 1997 стр. 150-151). Бу ыстатыйа үгүс суруйар үлэһит дьарыктанааччыларга көмөтө үгүс. Тылы араастаан имитэ сатыыр киһи ууруна сылдьар учебнига, «үрдүтэн балааскай» (көр стр. 150), суруйааччыга толкуйдуурга элбэх төрүөтү биэрэр, ыйааһын бэскитигэр ууруллар бэртээхэй үлэ.

Мин кини үлэлэриттэн 1965 с. суруллубут (бэйэм бэлиэтэһиним) улахан публицистическай ыстатыйатыгар «Сергей Есенин уонна Анемподист Софронов» дьэригэр тохтуурга сананым. Бу — сүрдээх дириг, Саха сирин публицистикагыгар биэр боччум миэстэни ылар, Н. М. Рыкунову публицист быһыытынан үрдүк таһымна туророр үлэ. Айымньы суруллубут сылын соруйан бэлиэтэтим, тоҕо дьэригэр, ити биһиги «ураатаан» кэлбит сылларбыт саҕаланьылар (1965-85 сс.), көнгүл санаалахтары туймуулааһын кэмэ. В. Пастернагы ССРС суруйааччыларын союһуттан үүрүү, А. Вознесенский, А. Ахматованы, А. Солженицыны, А. Твардовский, «Новый мир» суруналы тууйуу, Д. Дыдаев, В. Потапова, А. Саввин томторуктаныылар. Эгэ Есенин курдук нуучча улуу поэтын күлүгээн-көрдү дьэри дьаралыктааһын өссө кыра курдук көрүллэр кэмэ, А. И. Софронов-Алампа саха бастагы классига «умнууга» барар кэмнэригэр, поэт Рыкунов бу ыстатыйата кини эр санаалаарын, дьинг поэзияны үрдүктүк тутарын, киниэхэ бэриниллээһин көрдөрөр. Бу биһиги билигини олоҕор кэммитигэр тирээн турар боппуруостары таарыйар, билигини буккуурдаах кэмнэргэ поэзияга, литературараҕа барытыгар да чопчу сыһыаны олохтуур ыстатыйа. Бириэмэ уларыытыгар айымньы эмиэ уларыан сыаналанара

куһаҕан эрэ өрүттээһин көрдөрөр үлэ буолар.

Сэтинньи 14 күнүгэр саха литературатын төрүттээчи А. И. Софронов 115 сааһын туолар, оттон сэтинньи 23 күнүгэр кини айымньыларын кынат үүннэрэн көппүт саха биэр уйан, чараас сүрэхтээх лиригэ, от үлэтин романтига, поэт Н. М. Рыкунов 65 сааһын туолла. Онон бу ыстатыйа өссө биридэ саатар улуус хаһыатыгар тахсыбыта буоллар ааҕааччылар саҕа харахтарынан көрүөхтэрэ, поэт талаанын биэр көрүнгүн сыаналаахтара, кини айымньылар кырдыбаттарын, үйэлээхтэрин, кам ирдэбиллэригэр толору эппизитиһиллэрин көрдөрүө эбиттэрэ буолуо. Бу ыстатыйатыгар поэт икки нооруот улуу уолаттара кэм уларыытыгар дойдуларыттан тэйэн, ускул-тэскил

барыыларын, санаалара тууйуулары, эндирдээх суолларын-истэрин бэйэлэрин хоһооннорун нөҕүө үтүкчү таһааралларын, кинилэр айымньыларын тэнгээн, итэҕэтиллээхтик ырытар. Бу дириг ис хоһоонноох, икки поэт үлэлэрин чахчы таптыыр, ис сүрэхинэн ылыммыт киһи бу кинилэр аймахтыы дууһалаахтарын, ону хоһооннорун ырытан, поэзияны үгэр таһааран оҕо-тооччулар омука арахсыбакка, биэр дууһалаахтарын тэнгэ бэйэлэрин сыһыаннарын үкчү көрүнгүрүнэн хоһуйалларын дакаастыыр. Билигин Алампа 115 сааһын биһиги бэчээппитигэр, уопастыбаннай олохпугар имик-самык бэлиэтэтибит. Манна саха тылын сүгүрүтүөччүлөр, тыл маастардара, саха омука туһа дьэри мунукка ытааччылар, мун саатар саха ты-

хаалларар. Ол иһин аахпыт киһи буоларбынан тус бэйэм санааларбын, бэлиэтэһиннэрбин ааҕааччы дьүүлүгэр таһааран, поэт кэриэһигэр бэйэм тылларбын анаантарбын, бэйэм кини айымньыларыгар сыһыаммын биллэрэн, ырытан көрдөрбүн дьэри баалаахпын.

Мин Николай Михайлович поэт-романтик дьэммин ааттааһыным, кини айымньыларыгар, ордук чуолаан, хоһоонноругар кизэн куйаар — биһиги сирдээҕи олохпугун кытта сибээһэ, сабыдыала ойууланьыта. Поэт бэйэтэ этэрин курдук «... кэмчи тылынан, ол онугар дириг ис номохтоохтук» (Үөһэ көр, стр. 151) кизэн куйаар эттиктэрин: күнү, ыйы, сулустары орто дойду олоҕор баар быһыыга-майгыга, олоххо, араас көстүүлэргэ тэнни-

**Эдэр куорат — уоттаах сүрэх,
Толбон суһуох,
Нарын көрүү...
Мичилиэй көрөн-үөрэн,
Миигин көрсүүй,
Нерюнгри...
Саҕа куорат,
Саҕа сулус
Нерюнгри нөрүөн-нөрүгүй,
Көмүс кынат,
Күнгэ дьулус,
Нерюнгри, ньергий-ньюргый.**

(«Саҕа сулус — Нерюнгри»)
Манна саҕа куорат үөскээбит саҕа сулуска тэнгэһинэр. Ол аата кинигини кизэн халлаанга айылба сокуоннарынан үөскүүр саҕа сулус — сиргэ дьон үлэлэрин түмүгэр тутуллубут саҕа куоракка холонор, эдэр дьоннор «уоттаах сүрэхтэринэн» тутуллубут куорат дьон сырдык ыратын, «күнгэ дьулуһуутун» толорор аналлаах. Ол эмиэ айылба суруллубат сокуона — үөскээбит өлбөт-сүппэт аналлаах. «Ыллыктар-тулуктар» хоһоонугар тимиэр суол туундара маанылаах көтөрдөрүгэр — тулуктарга холонор, кылбанньы дайар. (Ыллыктар-тулуктар, стр. 17), ыйдарга, сулустарга тардыһан, сарсынгыбытын салгыыллар, ойор күмүттүн олохпугар аргыс оҕороллор:
... Саҕаттан саҕаны арыян
Салпакка утатан аавардыы,
Торбо күөх дойдубун анаара,
О, сыһыам унуоргун-мангааргын».
Ыллыктар-тулуктар, стр. 18 эбэтэр

муйуой! Сир тардыыта хайдарын «этинэн-сиининэн илистэн» планетата «күлсүэй көтө» сылдьарын «кылатан» көрөр эбэтэр хараабыл тулааһыныгар харандааһын тугумтуу баайар, онтон «былыт ырыбытыгар устан талбаарыйар», бу поэт буолан айыллар киһи көрбө аналайдарыта буолуо:

**Сиргэ,
Сийкэ түспүт дии
Миэнэ симик сэрэбиэйим,
Сиргэ,
Сиргэ эрэ кэтэһэллэр
Миигин ойор күнүм
Уонна киним —
Тапталаадым.**

(«Сулус уулаах отоно» стр. 22-23.)
Бу хоһоону аахпыт киһи Николай Михайлович ырата туоларыгар бигэ эрэнэр, космоска поэт тахсан, кини кэрэтин биһиэхэ дьүүһүйө, уулаах отон амтанынан биһигини күндүлүө. Ону толору поэт-космонавт кэллэһинэ, Нам хочотун хомой хоһоонньутун Н. М. Рыкунову поэт бэйэтэ этэрини:

... эгэ эрэ умнаайадыт,
куота барар буолаайадыт!

(«Сулус уулаах отоно» стр. 21.)
Н. М. Рыкунов поэт буолан үһүйүллэн тахсыбыт Дьокуускай куората:
**Хотугу муустуу кыраайым
Хоойугар кытыастар
Уот чолбон сулуһум,
Уот кутаа куоратым
Ол уһаарар ыстаала.**

(«Ыдыһыгы Дьокуускай» стр. 28.)
Манна электричество хотугу сулуһу кытта тэнгэһинэр, куораты сырдатан, кытаанах санаалаах дьону ыстаал курдук уһаарар, чонкунас тымнылаах Саха сирин уһаты-туора сибээстиир, үлэ дьонун дьулуруун поэт кыланнаах тойугунан туйор. Ол уоттаах хоһоон строка буолан, Дьокуускай иилии сүүрэр поэт тыллара чахчы аптаах буолалларын кэрэһэллэр:

**Дьолу айар,
Дүрбүүгүр
Дьокуускайдыр куоракка
Дьэргэйэхтин сүүрүктүү
Уоттаах хоһоон —
Устуруока.**
(«Уоттаах сурук — устуруока» стр. 29-63.)

Н. М. Рыкунов олох туспа бучардаах поэт. Кини поэт-романтик буолар. Кини романтиката бүгүнгү күннээх олоҕу кытта ситимнэнэр. Ол аата кини романтиката — эдэр саас. Кини хоһоонноро олоҕу оҕороччулары уруйдааһын, саҕаны, кэрэни төлкөлөөһүн. Күн, сулус, халлаан уонна сир быстыбат сибээстэрин кэрэлээһин. Ол аата кэрэни, уйаны, нарынны сиргэ олохтооһун, айыллар айылба тыһынааһын. Ону таһынан, бу чараас, уйан дууһалаах, намыһын сэмэй тыллаах лирик-поэт. Николай Михайлович мин хоһуна романтига дьэри ааттааһынга, кини бэйэтэ булбут уобараһыгар — окко тирэнэбин, кэбиһиллээх отторо — бу кини убайдара, учууталлара. Саха маҕнайы сүһүөх суруйааччылар киниэхэ сахпыт уоттара буолан, ойуулааһыныгар тирэнэр. Бу улуу дьону кэбиһиллээх от курдук баҕдарытан көрдөрөн, онно салаа от буолан киирэрин, кинилэр баҕаларын, талааннарын салгырын ытык иһинэн ааҕабын. Уопсайынан от — кэбиһиллээх от, түстэммит от, олоҕо сирин күөх ото, хадьымала — бу поэт суруйар ньымата, кини олоҕу, дьолу, таптала, дьону дьүүһүйэр сүрүн уобараһа, идеала. Ол аата бу олоххо баар үрдүк таһым, сыанабыл — бу Рыкунов кэбиһиллээх отторо:

... о, оттор тускулу толкуйдуу
очуостуу уйун дуу өксүөнү,
мин ово сааспыттан куруутун
хас окко, былыкка курдук,
дьүүһүйэр этим дуо мөссүөнү,
маарынна дуо дьогдьоот күһүммэр
биэр эмэ бүдүк дьүүһүммэр.

(«Хадьымалга» стр. 46.)
Николай Михайлович кэбиһиллээх отторо, сылтан сыл баараҕадыан, күнтэн күн аайы күлтэйэн, хочо аайы хороһуохтара, сыһыны аайы сыһыйлылаахтара, бу-гул буолан буррайахтара, субуу буолан субуйуохтара, тутум буолан туртаннаахтара — поэзия хочотугар. Бугуллара — бу кини үһүйүт талааннара Намын сирин инникитэ, тутумнара — түүһүн кэрэспит кини инники кэскиллэрэ. Онон бу кылга ырытыбын поэт, суду киһи тылларынан түмүктүүбүн:

... Мин
Итэһэйэр дьоллооһум
Күнү киһи түстүүрүн.
(«Күн кэбиһиллээх оттуу» стр. 158.)
Р. РУМЯНЦЕВ,
саха тылын уонна төрүт
култууратын
учууттала

лын учууталлара бэчээккэ, араадыһаҕа, телевидениера биэр боччумнаах ыстатыйаны суруйбатахтара, бизирини бэлэмнээбэтэхтэрэ биһигини кизгээптэт. Онон Н. М. Рыкунов бу ыстатыйата кини үбүлүөйүн көрсө таҕыстар бу саха литературатын аҕа, орто көлүөнэлэрин сибээстэрин, биэр биирин байыппытын, тирэх буолбутун, силигилии сайдарыгар төһүүлээбитин мэкитиэтэ буолан көстөрө хаалла. Ол гынан баран, киири тыллаан баран, билигин да таһаардар хойут буолбатах. Нам уус тыллаахтарын учуутала Н. М. Рыкунов бэйэтин үбүлүөйүгэр бэлэһин курдук, литературага сыһыанга сүбэтин курдук, ааҕааччыларга сыаналаныа этэ.

1996 с. Н. М. Рыкунов «Мүөттээх үөттэр» дьэри урут бэчээттэнэ илик хоһооннорун хомурууньуга «Бичик» национальнай кинигэ кыһатынан таһыста. Истиин-таһытын, оҕоһуулуун, бэл ааттыын киһини тардар, умсугутар кинигэ. Истиһигэр киирдэххэ, оҕоһуутунааҕар иһинээҕи номоҕо киһини ордук тардар, сүрэххэр, дууһаҕар сырдык, кэрэ көстүүлэри

сыарҕалаах ат айана ыйдангалаах түүн саха тоңуу дууһатын аймырыныны поэт хоһооннорун строкалара тимиэр ыллык буолан, БАМ-ы айхаллаан, саргылаах саҕаны уруйдууллар.

... Ыйдаҕа түүнүгэ, о, үчүгэй даҕаны
Ыстаал ыллыгым сындыыс айана...
(«Ыйдаҕа түүнүгэ, о, үчүгэй даҕаны» стр. 20.)
Поэт Саха сирин сарсынгытын БАМ-на аналлаах хоһооннорун циклыгар анаарар. Саргылаах саҕаны онно көрөр, инникитин ыраланар. Саҕа сыһыаны, саҕа сайдыыны биһиги промышленноспыт сайдыытыгар поэт көрөр уонна үөскүүр олох мэкитиэтинэн хоһуйар. Онон ыгырар, онно угуйар эдэр көлүөнэ дьоннору. Саха сирин инникитин онно көрөр. Аныгы сайдыы, аныгы олох Николай Михайлович ырата. Ол иһин кини космонавт, биолог, геолог, быраас эрэ буолбакка, космонавт-поэт буоларыгар баҕарар, поэт эрэ бу кизэн куйаары нарын дууһатынан ойуулуруун кини биттэнэр, ону кини ойуулуур. Ханньык киһи сулуһу уулаах отон дуу, сугун дуу амтанныай, оҕоойукка хо-

СҮРҮННҮҮР ПАРТИЯ ТЭРИЛИННЭ

«Аҕа дойду», «Сомоболоһуу», «Бүтүн Россия» хамсааһыннарын III-с съездин делегата Иннокентий Васильевич Осипов ааспыт сыл алтынны уонна ахсынны ыйдарыгар Москва куоракка маҥнай «Аҕа дойду», онтон ити үөһэ ааттаммыт үс общественнай-политическай партиялар холбоһуктаах үһүс съездэригэр Саха сириттэн делегат быһытынан баран кыттыны ылан кэллэ. Ол туһунан мин киниттэн кэпсиригэр көрдөстүм.

Ыйытты: *Алтынны ыйга «Аҕа дойду» («Отечество») общественнай-политическай хамсааһын съездэ баран кыттыны ылбытыг туһунан кэпсээ эрэ.*

И.В.: Бу общественнай-политическай хамсааһын 1998 с. тэриллитэ. Бастагы учредительнай съезд ити сыл ахсынны 19 к. Москваҕа буолбута. Съездэ биэр санаанан «Аҕа дойду» Бүтүн Россиятаагы общественнай-политическай хамсааһын лидеринэн Ю.М. Лужков талыллыбыта.

«Аҕа дойду» БРОПТ (Бүтүн Россиятаагы общественнай-политическай тэрилтэ) сүрүн сыалынан дойдуну кризистэн таһаарыыга эппиэттинэни ылыммыта. Итинэн оччолорго Чечняттан ураты Россия 88 субъектарыгар бу тэрилтэ региональной отделениелара тэриллиттэрэ.

Мин тус бэйэм бу хамсааһынга 1999 сыл саас кирибитим уонна үлэспитим.

СР-гар 1999 сыл буолбут быбардар түмүктэринэн Нам улууну быбардааччылар «Аҕа дойду» хамсааһын туһугар 25 бырыһыан куоластаан маҥнайгы миэстени ылбыпыт. Онон миигин тыа улуустарыттан СР-тан «Аҕа дойду» регионаагы конференцията Бүтүн Россиятаагы үһүс съездигэр делегатынан талбыта.

Бу съезд Москва куоракка быйыл алтынны 11 к. буолбута. Съезд тэрилтэ лидерэ Москва куорат мэра Ю.М. Лужков «Россия ааспыт сыллар итинэн билингчи балаһыанньатын туһунан» дириг ис хоһоонноох дакылааты огорбута. Съезд үлэтигэр дойду 88 регионарыттан 900 делегат кыттыны ылбыта. Саха сириттэн 3 делегат талыллыбытыттан иккис буолан, Саха сиринээги регионаагы отделение салайаачыта Н.А. Слепцовтуун кыттыны ылбыпыт. Съезд уопсай түмүгэ Россияга сүрүннүүр партияны тэрийэр туһунан докумуону ылыны буолбута.

Ыйытты: *«Бүтүн Россия», «Аҕа дойду», «Сомоболоһуу» хамсааһынар холбоһуктаах съездэригэр ахсынны ый 1 күнүгэр эмиз делегат быһытынан кыттыны ылан кэллик. Ол туһунан сырдат эрэ.*

И.В.: Үөһэ эппитим курдук холбоһуктаах үс общественнай-политическай тэрилтэлэр лидердэрэ С.К. Шойгу, Ю.М. Лужков, М.Ш. Шаймиев уопсай тылы буланнар биэр холбоһуктаах партияны тэрийэргэ программа уонна устаап бырайыагын съезд дүүлүгэр киллэртиттэрин дүүллэһэн биһиргэттибит. Бу историческай съездэ делегат быһытынан кыттыны ылбышынан кизин туттабын.

Холбоһуктаах съезд Кремльгэ съездэр дыбарыастарыгар буолла. Барыта съезд үлэтигэр 89 субъектан (Чечня кытта) 3254 делегат кыттыны ылды. Ол иһигэр СР-н үс холбоһуктан 20-чэ делегат кыттыныбыт. Ону таһынан РФ Президентин аппаратыттан уонна правительство эппиэттээх үлэһиттэрэ, ону таһынан 267 аккредитация ылбыт пресса үлэһиттэрэ съездэ сырыттылар.

Съездэ 3 лидер олох кылгастык 20-лии мүнүүтэ дакылааты огордулар.

Холбоһуктаах съезд түмүгэр РФ Президентэ В.В. Путин эвэрдэһэн туран дойдуга биэр сүрүннүүр партия тэриллэрин наадалааһын ахта уонна бу партия Россия бары регионаларыгар алын сүһүөх структурага тэриллэрин баҕарда. Оччотугар эрэ бу партия норуот алын аранатыгар тирээрдэһинэ кизин өйбүлү ылыахтааһын бэлиттэтэ. Бу партия былаас партията буолбакка дойдуга сүрүннүүр партия буолуохтааһын тоһоҕолоото.

Ыйытты: *Съездэн туох өйдөөх-санаалаах кэллик, олохто-дьаһахта туох сабыдыалаах партия тэриллинэ?*

И.В.: «Сүүстэ истибиттээһэр биридэ көрбүт ордук» дииллэригэр дылы, саха кийигин сиринэн уу харахпынан көрөн, эт кулгаахпынан истэн Россия улахан политиктарын тылларттан-өстөрүттэн дойдуну кризистэн таһаарыыга биэр санаалаахтарын биллим уонна итэьйдим. Ол курдук бу партия кэнээһин Россияга биэр сүрүннүүр партия буоларын көрдөрдө.

Съездэ тыл эппит делегаттар уонна дакылаат огорбут лидердэр дойдуну уон аҕыһа хайыта тыһыппакка Россия огоруулаах күүстэрин түмүүгэ, промышленноска, тыа хаһаайстыбатыгар, социальнай политикага, киһи быраабын харыстааһынга уопсай биэр санаалаахтарын биллэрдилэр.

Съезд ордук чуолаан аҕа дойду табаарын огорууга суолтаны уурда.

Ыйытты: *Иннокентий Васильевич, билигин туһунан дьарыктанабын, бэйэң олоһун-дьаһагың туһунан билиһиннэриң дуо?*

И.В.: Итинтэн тирэх огостон тыа кинитэ буоларын быһытынан хас биридди ыал тус дьарыктаах буоларыгар баҕарабын. Бэйэм сылгы хаһаайстыбатынан дьарыктанабын. Улууска хомойуох иһин хас биридди киһиэхэ биридди ынах сүөһү тийибэт. 3 киһиэхэ 1 сылгы тиксар. Ити биллэн турар кыра. Ынах уонна сылгы сүөһүнү чөлүгэр түһэригэр бары бүттүүн уопсай сүбэһэн үлэлиэххэ наада. Бу туһугар эттиин-хааннын бэринэн үлэлиир дьонго өйбүлү улуус, нэһилиэк олохтоох дьаһалталарын өттүттэн мэдди оһоһулара наадалаах.

Билигин сылгыны элбэтэр сыаллаах тэринэ сылдыбын. Тойбол алааска сылгы базатын аны саас тутан бүтэрэр былааннаахпын.

Николай СИВЦЕВ,
РФ Журналистарын Союһун чилиэнэ

РЕДАКЦИЯ ПОЧТАТЫТТАН

ГААС КИИРДЭ

илэрин, ыйыларын ис сүрэхпитигэр өссө чугастык ылынан чөл олоһу тутуһуох, дьинэ кэргэн экономикатын туруктаах огорон олохпут таһымын үрдэттиэх туттаахпыт.

Кыһыл Дэриэбинэҕэ айылҕа гааһа кэлэригэр нэһилиэкпит баһылыга, билигин баһылыгы солбуйааччы Виктор Гаврильевич Кутяркин дулуһан туран үлэлээтэ, киниэхэ махталбыт улахан. Билингчи нэһилиэк баһылыга

идэлэрин толору баһылаабыт үлэһиттэр үлэлииллэрин көрөн астынабын, киһи махтал тыллартын этэр дьонно. Баһыыба диибит улууспут мунньагар бэйэбит депуташтыгыгар Анатолий Анисимовичка, быбардааччыларын биэр улахан накаастарын олоххо киллэрбиккэр. Баһаарынай өттүн көрүүгэ ЯРО ВДПО Намнаагы бэрэстэбииттэлэ Новгородов Афанасий Павлович болҕомтолоохтук, ирдэбиллээхтик сыһаннаспытын түмүгэр ыаллар кэмигэр баһаарынай өттүн туттаран истилэр. Афанасий Павлович сахалыы тыл сүмэтин илдэ сылдыар дьонун киһи эбит.

Билигин 35 ыалга дьизэлэрин иһигэр гаас ситимэ тардылынна, кулууп котельнайыгар эмиз 23 ыалга күөх уот уматылынна. Үлэ көхтөөхтүк бара турар.

«Хатын Ары» совхоз баарыгар механизаторынан үлэлээбит Колпашников Иосиф Ильич, Доромонов Валерий Иванович, Алексеев Василий Николаевич билигин төһүү газожиктар буолбутара киһини үөрдэр.

Кыһыл Дэриэбинэҕэ айылҕа гааһа кирирдэ. Бу дьонун үөрүүнү кытта дэриэбинэҕэ үс ыал сага дьинэ туттан кирибиттэрэ - Кыһыл Дэриэбинэ сайдар кэскилэ сырдыгар эрэнэтин.

Түгэнинэн туһанан «Намгазстрой», «Ленагаз» тэрилтэтин дьонун үлэһитэрин, Хатын Ары администрациятын Сага дьылынан эвэрдэлибин, доруобуйаны, дьолу баҕарабын.

Саргылаах Сага дьылынан!

А. ЕВСТАФЬЕВ.
Кыһыл Дэриэбинэ

Бастагы Президеммит Михаил Ефимович Николаев тыа сиригэр огорбут үтүөтэ улахан, холобур, элбэх ыанньыксыт, сылгыныт, түөртөн ордук оролоох ийэлэр льготалаах пенсия ылалларын ситиспитэ. Бу система уларыйытын, рынок бар тыһынын тулуйарга өйбүл буолбута. Аны тыа сиригэр айылҕа гааһын киллэригэр күүстээх үлэни ытара саха норуотугар махталлаах дьыала.

Хатын Ары нэһилиэгэр Кыһыл Дэриэбинэ биэр ураты суоллаах, олохтоох, икки сүүстэн таһа нэһилиэнньэлээх сэргэх дэриэбинэнэн буолар. Дэриэбинэҕэ дегсад, кулууп, маҕаһын, медпуун, ветеринарнай учаастак тустаах үлэлэрин толоро олоһолор, онтон маһна баар баһынай хаһаайстыбалар күннээги аһылыктарын булунар үлэлээх сылдыаллар.

Сага үйэ бастагы сыла бүтэн эрдэһинэ Кыһыл Дэриэбинэҕэ олус үөрүүлээх, историческай күннэр буоллулар. Хас да сыл кэтэспит, эрэнэ күүппүт баҕа санаабыт дьэ туолла, дэриэбинэҕэ абыраллаах айылҕа гааһа тийээн кэллэ, дьизэлэритигэр күөх төлөн умайда, сылааһынан сахта.

Ахсынны 26 күнүгэр айылҕа гааһа кэлбитин үөрүүлээхтик бэлиттээһин буолла. Аал уоту Россия үтүөлээх рационализатора, үлэ ветерана Наум Наумович Сивцев аһах тутта, алгыс эттэ. ГРП-га күөх төлөнү элбэх өрө ийэтэ, олохтоох дыктар сэбиэтин председателэ Саргылаана Николаевна Корякина уматта. Кыһыл Дэриэбинэҕэ айылҕа гааһа кэлбитэ бу билингчи Президеммит Михаил Ефимович Николаев туруулаһан туран ыһыптыт политикатын биэр үтүө холобура буолар. Мантан тирэх ылан бастагы Президеммит ылыктаах эти-

Андрей Григорьевич Новгородов эдэр, эрчимнээх киһи Виктор Гаврильевичтан үгүс үтүө хаачыстыбаны ылынарыгар эрэнэбит, элбэги огоруо дьинэ күүстэбит.

Айылҕа гааһын «сизтэн» аралыга «Намгазстрой» тэрилтэтэ, начальник Федоров Анатолий Анисимович туруулаһан туран икки сыл үлэлээтэ, сүрүн үлэтин толордо. Күөх төлөнү уматыыга «Ленагаз» тэрилтэтэ, начальни Шапошников Роман Семенович үлэтин тэтимнээхтик саҕалаата, сага дьылга олохтоохтору үөрдэр дулуурдаатар.

Бу икки тэрилтэҕэ бэйэлэрин

УРУККУ ҮЛЭЛЭЭБИТИН УМУНУЛЛУБАТ

Сага олоһу туттабыт, аны демократическай салаалта буолар дьинэ урукку былааһы түһүрү эргитэн, улуу Советскай Союһу, Коммунистическай партияны эһэннэр, уон сыл устата туох да дүүлэ-дьаабыта биллибэт олоххо тийдибит. Ыһыллан-тогуллан, туох баар урукку баайбыт-дуолбут эстэн, улууканнаах тутуулар, заводтар, фабрикалар, шахталар, колхозтар, совхозтар эһинилэр. Ол содулугар сэрии кэлэн ааспытын курдук буолан, улахан кризискэ кириэн баран билигин да таһа иликпит. Дьон олоһу тунсарын, чөлүгэр түһэрин туһунан киһи өтөрүнэн санамаат да туруктаах буолла. Манньык кэмнэри туһанан ол-бу албын-көлдүн өйдөөхтөр, араһынай коммерческай бааннары, саарбах тэрилтэлэри аһаннар төһөлөөх мөлүһөнүнэн дьон харчыларын албыннаан улахан бырыһыаны биэриэхпит дьинэ ылан, матайдаан баран омук дойдуларыгар күрээтилэр. Албыннаптыт төһөлөөх боростуой дьон харахтарын ууларынан суунарбыттарын киһи туохха тэнниэ. Ону судаарыстыба өттүттэн көмүскэһини суох. Күттүөннээх миэрэ ылыллыбат.

Ити кэмгэ билингчигэ дьон норуот эрэлэ Государственной баанга уонна сбербаанга эрэ хааллылар быһыылаах. Ол да буоллар бу да бааннарбыт статустара намтаан, ахсааннара, штаттара аҕыйаан, уурдараач-

чыга эрэйи, охсууну огордулар.

Холобур биһиги улууспут сбербаана уруккута киин сбербаанынан аарыллара, уонган таһа отделениены, агентствоны бас билэрэ, ол билигин бары сабылланнар Нам сбербаана отделение эрэ буолан соҕотон хаалла. Инньэ ғынан билигин тыа нэһиликтэригэр улахан эрэй, охсуу оһоһулуна. Ону таһынан уурдарааччы да уурдары да аһарыттан аһара аччыан сөп. Онон саатар бу Намнаагы сбербаамыт отделениега эстибэккэ-быстыбакка, оннунан хаалан, үлэтин-хамнаһын өссө күүһүрдэн улуһун дьонун туһугар үлэли дьинэ эрэл баар.

Итинник этэн туран бу сыл сэттинни ыйга Намнаагы 5040 №-дээх сбербаан отделениега Россия сбербаанын 160 сыллаах үбүлүөйүн чиэстээһинэ буолла. Онон биһиги үс сэрии ветераннара - уруккута 40 сыл Нам сберкассатыгар энкилэ суох үлэлээбит, улаханньык ытыктыыр сэбиэдиссайдэра Н.Н. Лукинов, сэрии актыыбынай кыттылааҕа, кырдыаҕас вкладчик М.Я. Колесов уонна мин бу үбүлүөйгэ ынырыллан сылдыар чиэскэ тигистибит.

Мин 1971 сыллаахха Хатын Ары нэһилигин киинигэр Аппааныга сага почтаны аһан начальнигынан үлэлээбитим. Онон сберкасса үлэтин холбуу толорулар буолара. Ол үлэлиир кэмнэрбэр сберкасса үлэтигэр

нэһилиэнньэ харчы уурдарытыгар, заем, лоторея атыылааһыныгар бачача ситиһиллэмиппит. Ол туоһунан сберкасса, райком, райсовет, Саха сирин сберкассатын управлениетын хас да грамоталарын, харчынан бириэмийэлэрин ылаттаабытым. Дьэ ол үлэбин учуоттанан, ити үбүлүөйгэ ынырыллан, эвэрдэ туругу кытта сыаналаах бэлэги сурун үөрэн-көтөн улаханньык махтаным уонна үүммүт 2002 сылынан Намнаагы сбербаан бары үлэһиттэрин, чуолаан сэбиэдиссэй С.С. Спиридоновы, кырдыаҕас үлэһити Татьяна Гаврильевнаы ис сүрэхпиттэн эвэрдэлээн, дьолу-соҕуну, туйгун доруобуйаны, үлэлэригэр үрдүк ситиһиллэри баҕарабын.

Мань сэргэ бэйэм дьоммун Намнаагы почтовой сибээс үлэһиттэрин кэлэн иһэр Сага дьылынан эвэрдэлибин. Коллегаларым төһө да бэйэлэрэ кыл-сап быстыбатынан олордолор ветеран оһонньордугар куруук көмөлөһө, өйүү олордолоруттан ис сүрэхпиттэн, туохха да тэннэммэт барҕа махтал. 2002 сыл эһиэхэ өссө дьоннааххай ситиһиллэри аҕаллыһ. Дьол тосхойдун, үөрүү кыттыстын.

Николай ФЕДОТОВ,
сэри, үлэ, тыыл ветерана,
сибээс ветерана.
Аппааны

РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО - 7 ЯНВАРЯ

Рождество Христово - один из самых светлых и почитаемых в христианской религии, праздник. Отмечается Русской Православной Церковью 7 января, католики празднуют его 25 декабря. Эта традиция сложилась из-за разницы между юлианским и григорианским календарями. По григорианскому жили практически все страны мира, а Россия перешла на него лишь 14 февраля 1918 года. Однако Русская Православная Церковь, после Октябрьской революции, отделенная от государства, продолжает жить по старому календарю.

Но вот что интересно, в Евангелии ни словом не упоминается точная дата рождения Христа. Откуда же взялось это число - 25 декабря? И возможно не зря замечено, что этот зимний морозный день, как правило, бывает солнечным. По юлианскому календарю 25 декабря считалось днем зимнего солнцестояния и днем рождения солнца, с этого момента дни становились длиннее, солнце греет сильнее. В Сибири и Египте празднование рождения солнца было особенно интересным. Его участники удалялись во внутренние пределы храма и в полночь выбегали оттуда с криком: «Дева родила! Свет прибывает!» Ранние христиане этого праздника не отмечали. Однако со временем египетские христиане стали считать Рождеством 6 января, обычай празднования в этот день дня рождения Спасителя к 4 столетию распространился по всему Востоку. Но в конце 3 начале 4 столетия Западная церковь, которая отказывалась датировать Рождество 6 января, установила в качестве подлинной даты 25 декабря. Позже с этим решением согласилась и Восточная церковь.

С рождением Иисуса Христа на земле наступила новая эра. Вспомним эту удивительную историю, чтобы выяснить, что представляло собой Рождество в сознании и чувствах верующих, осознать тот комплекс переживаний, который вызывал в человеке этот праздник и те обычаи и обряды, которые он породил.

Праздник Рождества Христова отмечается в память о чудесном рождении в городе Вифлееме Иисуса Христа. Божий сын и одновременно сын земной женщины, Иисус Христос в представлении верующих христиан соединяет в себе божественные и человеческие черты, является боговелекомом. В то время когда родился Христос в Вифлееме, волхвы (восточные маги, мудрецы, звездочеты) увидев на Востоке звезду, поняли, что родился Спаситель человечества и пошли поклониться ему. Звезда, известившая волхвов, остановилась над тем местом, где находился младенец. Волхвы обрадовались, вошли в дом и увидели его рядом с матерью, они поклонились ему и поднесли дары - золото, как царю царей, ладан, благоуханную смолу, как жертву богу, и смиренную, благовонную мазь, предохраняющую тела от тления. Иосифу, мужу Марии - матери Христа, явился во сне ангел и предупредил и замысле царя Ирода погубить младенца, ангел велел бежать ему с семьей в Египет. В это время царь Ирод, поняв что его обманули волхвы, послал своих людей перебить всех младенцев в Вифлееме от двух лет и младше, что и было исполнено. Иосиф же после смерти Ирода возвратился с семьей в Иудею.

Тот факт, что Спаситель человечества родился в хлеву, так как Иосифу и Марии не нашлось места в гостинице, ставило его рядом и вровень с простыми, бедными, бездомными людьми, заступником которых он, сам рожденный в бедности, выступал. Основной комплекс переживаний праздника Рождества вызывался этой картиной - в бедной обстановке в окружении любящих его родителей лежит в яслях младенец, посланный на землю Богом для спасения человечества. Божественное дитя становится близким и дорогим людям, вызывая в них столь знакомые, естественные чувства - любви к ближнему, любви к детям, чувство единения людей в семейном кругу. Неудивительно поэтому, что именно Рождество становится сугубо семейным праздником, во время которого особое внимание уделялось детям. Это были дни семейного сбора, а люди, отлученные в эти дни от семьи, от своих родных и близких, особенно остро чувствовали свое одиночество. В эти дни должны были примиряться враги, возвращаться домой «блудные» сыновья и дочери, прощать нанесенные друг другу обиды и отпускаясь грехи. В Рождественские праздники люди стремятся быть лучше, это время, когда особую значимость получают христианские ценно-

сти, время свершения добрых дел. В России в эти праздники принято было помогать больным, раздавать милостыню, слать подарки старикам в богодельню и т.п. следовали этой традиции все - от государя до простых смертных.

День перед Рождественской ночью называется «сочельником» - от обычая употреблять в эти дни сочиво: зерна злаков (пшеницы, риса) с медом замоченные в воде. По обычаю сочиво или кутья: положено есть не раньше, чем появится первая звезда, Рождественская - в честь рождения Иисуса Христа. Верующие соблюдают Рождественский пост с 28 ноября до Рождества.

Коляда - так назывался и старинный рождественский обряд прославления праздника Рождества Христова, а также и сама песня. Надо сказать, что в святочные ночи народ не спал, ходил из дома в дом, угощались, колядовали, пели колядки-старинные рождественские и новогодние обрядовые песни, гадали до самого Крещения (19 января). Народ веселился вовсю. Даже цари ходили к своим подданным поздравиться и покалядоваться. Колядовали на Руси всяк на свой лад. Праздничная процессия шла обычно с бумажной звездой, характерной чертой было и ряжение. Первоначально костюмы олицетворяли плодородие - коза, бык, конь, медведь и т.п., но со временем ряжение превратилось в забаву, и целью его стало нарядиться так, чтобы было смешно и неузнаваемо. В маскараде участвовали не все молодые люди, молодежь из семей со строгим религиозным поведением не рядилась. Ещ. Один атрибут этого праздника, гадание или ворожба - процесс увлекательный, таинственный и... опасный. Гадать можно было в любое время, но самым верным считалось гадание в «святые дни» - 12 дней - с 7 по 19 января.

Приуроченность гадания к святкам можно объяснить тем, что на переломе времени старого и нового года человека особенно интересует будущее, то, что ждет их и близких в новом году и то что в этот период нечистая сила - наиболее активна и более доступна для контакта. Гадали о жизни, смерти, болезнях, погоде, урожае, о богатстве, о суженом и о замужестве. Гадание считалось греховным, так как оно осуществлялось с помощью нечистой силы, на контакт с которой человек шел сознательно, лишив себя оберегов (креста, пояса, иконы) и выбрав для этого самое опасное время суток - Ночь. Ведь именно нечистая сила давала гадальщику столь желанные ему сведения, о том, что произойдет с ним в наступающем году. Самым безопасным считались домашние коллективные гадания, которые превращались в веселое препровождение времени.

С приходом к власти большевиков Рождество не стало официальным праздником, мало того его не разрешалось отмечать. Но праздник жил в народе и поэтому в 90-х годах 20 века он снова стал праздничным днем. Много старинных праздников мы растеряли, забыли обычаи и традиции связанные с ними, но Рождество навсегда останется праздником ожидания чуда. Как некогда свершилось чудо в Вифлееме, и родился спаситель человечества, так оно должно повториться ежегодно в этот день, и потому с таким нетерпением и взрослые и дети во всем мире ждут Рождество, и если даже чудо не случится то чудесен сам праздник с его невероятным переплетением народных и христианских традиций - ряжеными, рождественскими играми, песнями и гаданиями.

А. АБРАМОВА,
учительница Намской
средней школы № 2

БАҢЫБА ДОБОЧУОК

Баһыба, добочуок, эйэхэ
Былыттаах халлаамын дьайарда
Күн курдук күлүмнүү көрбүккэр.
Ый быһа хараҥа түүмүттэн
Ыйданга кэриэтэ сьдьаайан
Ыар баттык санаабын үүрбүккэр.

Ол иһин мин тулам сырдаата,
Сүрэхпэр сибэки тылынна,
Мин дууһам сырдыкка тардыста
Ол иһин мин тойон сүрүм
Уолукпар битиргим тэптэр
Олоххо эрэл эттэрэ.

ЭН ЧАХЧЫ ҮЧҮГЭЙ КИҢИГИН

Хартыһа кэриэтэ кэрэлэр,
Сэгэриэм, дьэ кырдык, үгүстэр.
Эйэхэ эрэ мин этэбин:
Эн чахчы үчүгэй киһигин.

Элбэхтэр талааннаах кыргыттар
Үөрэхтээх, сибээстээх дьахталлар
Эйигин эрэ мин талбытым
Эн чахчы үчүгэй киһигин.

Кэрэвэ күнүүлүү санаама,
Кэрэни көрөрбүн бобума.
Эйэхэ сүрэхпин биэрбитим
Эн чахчы үчүгэй киһигин.

Сизкилэ инигэр турума,
Баттабыҥ маганан аадыма.
Эн үтүө дууһабын билэбин:
Эн чахчы үчүгэй киһигин.

ЭРЭНЭБИ

Үрэлгына ыһыллаллар
Үрүмэчи үргүүк түүлэр
Өйбөр ситэ хатамакка
Үгүстэрэ сүтэллэр.

Арай биир хобдох кестүү
Арахпакка күлүгүнүүр
Сүрдээх хабыс, тонгуй көрүүн
Сүрэхпин дьөлө үттүүр.

Уһуктаммын хомойоммун
Уйадый сытабын.
Барыыстаабын тойоннооммун
Барбах үөһэ тыһабын.

Түүлү, сэгээр, үгүстэр
Төттөрүтүн өйдөө дииллэр.
Эрэнэбин эйигин
Экчи миигин тэйишпэккин.

КҮЛҮМ КҮН

Халлаанга бьастаас былыттар
Күмүтүн хаххалы саптылар.
Күн былыт быһыһан
быкпахтыыр,
Күн көмүс утабын ыспахтыыр
Күлүм күн. Күлүм күн. Күлүм күн.

Үөһэ тыал былыты кыйдаата.
Күлүм күн мичээрди көһүннэ.

Ийэкэм ытыһын саната
Издэспин итинэн араата.
Күлүм күн.

Күлүм күн киэн халлаан
ньууруттан
Аан ийэ дойдубун сылытар.
Айылда айбыга барыга
Аламай күн диэки тардыстар
Күлүм күн.

Макаар ЖИРКОВ

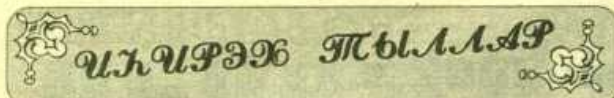
ЭДЬИЙБИТ МАТЫРЫАС БАРАХСАН

(1 Хомустаах олохтоого,
Кыһыл Дэриэбинэттэн төртүттээх,
кырдыаас эдьийбит
Матрена Никифоровна Сивцева сырдык кэриэһигэр)

Күн сириҥ дьэ дыкты,
Олус кэрэ айылгылаах киһи
Төрөөн-үөскээн ааспыккын
Сонумардык сүтэрбит ыар кэммитигэр
Өйдөөтүбүт биһиги уонна оҕолорун.
Эрдэ төрөөбүт буолангыҥ,
Аччыктыыр кыһалбатыҥ,
Сэри ыар дьылларыҥ,
Умайар уот курааны
Эккинэн-хаангыһан билбитиг.
Төрөөбүт-үөскэбит Кыһыл Дэриэбинэбиттэн
Олорбут-үлэлээбит Балыйабыттан
Икки оҕорун ылангыҥ
Күүстээх, эрэллээх санаалаах буолангыҥ,
Хомустаах нэһилиэгин булбутуг!
«Кыыс оҕо омук анала» - диэн
Өбүгэлэрбит эппиттэрини
Олохтун аргыһын, Лэгэнтэйи, көрсөн,
Бигэ ыал буоларга быһаарыммытыҥ!
Бииргэ олорон, бур-бур бууро таһааран,
Алта оҕону төрөтөн, бүөбүйдээн,
Улаатыннарар, олох киэн аартыгар
Үөрэ-көтө алгыс тыллаах, ыал онортообуккут!
Кырдыаас күтүөппүт, Лэгэнтэйи, барахсан
Үтүө сэбэрэлээх, майгылаах бастыҥа этэ дии.
Колхоз-совхоз ыар үлэттигэр үлэлээбитиг,
Үлэттэн чарыһан турбатарыҥ!
Күкүр кэнниттэр эдьийбит барахсан
Оҕорун, кыракий уолчаангыҥ
Эмийдээн кэбиһэ-кэбиһэ үлэлээбит түгэнгин
Тиһэх суолгар атаарыҥа
Иһиттим дьүөгэлэргиттэн,
Бииргэ үлэлээбит үлээннээхтэргиттэн
Чугас киһи улахан киһийт буолан
Айаннааммын тиийэммин
Атаарыстым эйигин
Бүтэһик тиһэх суолгар,
Хаһан да биһиэхэ, эргийбэт сиргэр!
Тоҕо баҕас дьулаанай, тоҕо баҕас кыһыһытай?!
Эдьий, Матырыас, барахсан
Олус диэн хараһыһым, айманным
Арай уоскуйа быһыһыттыҥ
Эн күнү көрдөрөн, улаатыннартаабыт
Көмүс чыпчаахтаргар, сэттэ оҕор
Ааҕан сиппэт сизинэргэр, хос сизинэргэр
Эн олорон ааспыт олоххун,
Эрэллээхтик салгыахтарыгар
Эрэл кыыма баарынан,
Өлөрүм барахсаттар бука бары
Өрөйөн-чөрөйөн бизирин, ийэҥит курдук
Кини чизһинэй быһыһытын,
Суобастаах үтүөтүн
Күүстээх барыга, иһикигэ
Эрэллээх санаатын төнкөйөн турбакка
Көнөтүк туттамыт, күүстээх санааны ылыһабыҥ
Олох олорон, үлэлээн, оҕолорун, сизинэргин
Улаатыннартаабыт иккис дойдун
Хомустаабыҥ буора Эйэхэ
Сылаас суордан, сымнаас тэллэх буолуохтун!
Эдьийбит, Матырыас, барахсан
Бидан дьылларга быраһай!

Н. ЭВЕРСТОВА.
Кыһыл Дэриэбинэ

Күндү табаарыспытын Аппааны олохтоого ФЕДОРОВ СЕМЕН ИЛЬИНИ 60 саасын томточку туолбут үбүлүгүнүн сүһүөттөх бэйэбит сүгүрүгүн туран итиитик-истинник эрдэлибит.

Баҕарабыт саха алмааныны кытаанах доруобуйаны, кырдыар диэни көрсүмэ, чугас дьонун, оҕолорун, сизиннириг тапталларынан утуттанан, субалзан-амалаан, көмө-тирэх буолан өссө да уһундук, дьоллоохтук олороргор.

Новгородовтар

Күндү ПОЛИНА ВАСИЛЬЕВНА!

Эйигин 50 саасын туолар өрөгөйдөөх үбүлүгүнүн итиитик-истинник эрдэлибит!

Эн уон сэттэ сыл тухары биир тэрилтэҕэ суот-учуот үлэнигин талан ылбыт идэҕин уларыппакка улусу биир биллэр-көстөр үөрэҕин тэрилтэтигэр - Намнаағы педколледжка энкилэ суох бэриинилээхтик үлэлээн тэрилтэ биир сүрүн салаатын салайан, сүрүннээн кэллин.

Ити сыллар усталарыгар училищебыт кэлин колледж буола кингээтэ, үүнэ-сайына. Итиннэ Эн кырата суох кылааты киллэрбитин саарбаҕа суох.

Эйиэхэ, бэрт сэмэй киһиэхэ Бизэнигин бэлиэтир күнүгүнэн Ис-сүрэх изийитин ингэрин, Эрдэ тыллары аныбыт!

Хас биридди баҕарбыт санаарыт Туоллуннар харгыны көрбөккө Кырдыары-ыалдыары билбэккэ, Уһундук, дьоллоохтук Эн оло!

НИК коллектива

ГИБДД иһитиннэрэр

«ТИМИР ДОБОРУ» ХАЙДАХ ХАРЫСТЫАХХА?

Кэники кэмнэ элбэх киһи массьынаатын уордара эрийи көрөр, ороскуокка тэбиллэр. Массьынааны уоруйахтарган хайдах харыстыахха уонна уордахтарына тугу гынаахха сөбүн туһунан иһитиннэрбит.

1. Ханник да түбэлтэҕэ күлүүскүтүн массьынаа иһигэр хааларыма;

2. Массьынаттан тахсаргытыгар ааннара хатаммыттары - хатамматахтары бэрбизэркэлээн;

3. Форточкаларгытын сабын уонна ойвоос остуөкүлэлэри үөһэ таһаарыт;

4. Аангытын сабан баран замочнай скважинара күлүүскүтүн эргитэн көрүт;

5. Противотоннай уст-ройствонны олордор ордук. Манник уст-ройство 2 көрүнэ

баар: а) механической (сцепление педалягар уонна газка тэҥнэ кэтэрдиллэр уонна хатанар скоба курдук уст-ройство; уруулу уонна педаллартан биирдэстэрин холбуур «штанга» эбэтэр «костыль»; передача коробкатын блокадальыр анал механизм); б) электроннай (зажигание системаны ситими-гэр хайаҕас онгоһуллар уонна тумблер туруоруллар. Оччор хамсатааччыны (двигатель) транспорты бас билэччи бэйэтэ эрэ холбуур кыахтанар; массьына аана аһылыгытыгар, массьынааны охсууга, остуөкүлэтин алдыатыга тыас таһаарар араас сигнализациялар); в) Массьынааны харайар саамы табыгастаах ньыма-автостоянкара туруоруу. Эскөтүн эһиги хармаангыт

стоянкара эһиэтигэр буол-ларына элбэх дьон сылдыар, сырдык сиргэ туруоруу;

7. Массьынаатын гаражка уган баран күлүүскүт төһө бөһөтүн өссө төгүл бэрбизэркэлээн;

8. Эскөтүн гаражкыт ти-мир буолларына тас өттүн өссө төгүл бэрбизэркэлээн — ким эрэ «көмөтүнэн» истиэ-нэтэ биир эрэ тоһоҕонон са-аллан турар буолуон сөп;

9. Массьынаттан биир да мүнүүтэ тахсан барар түбэл-тэригэр бэрбизэркэлээн, куру-мааньыккытын о.д.а. сыана-лаах малларгытын хааллары-ман. Ону тэҥэ водителескай дастабырыаннарытын, атын да докумуоннарытын массьы-наага ханан да хаалларбат буолуу.

Ити мизэрлэри ылбыккыт үрдүнэн массьынаатын син биир уордахтарына...

1. Холкутук туттан чу-гастаагы массьынаалар суоп-пардарытын ыйыталаһыт; ким сылдыбытын, хас киһи сылдыбытын, омугун,

үрдүгүн, тух таҕастааһын...

2. Милиция отдельгар эбэтэр ГИБДД-га телефон-нуургутугар массьынаатын маркатын, госнүөмэрин, са-лонга ханнык докумуоннар хаалбыттарын, төһө литр бензин хаалбытын, уоруу та-һаарылыбыт бириэмэтин төһө кыалларынан чуолкай-ын этиг;

3. Түргэнник милиция от-дельгар тийэ охсон сайабы-лыаннаата суруйуу. Сайабы-лыаннаа сурулунааһына хо-луобунай дьыала тэриллэн массьынаатын көрдөөһүн түргэти.

Х Х Х

Нам селотугар 2001 сыл-га 4 массьынаа уоруута бэли-этэммитэ, онтон 3 уоруйах тутулдан кимнээхтэрэ билли-битэ, биир киһи билигин да биллэ ийик Булуллубут мас-сьыналар хаһаайтытарыгар төһөрүллүбүтэр.

В. РЫКУНОВА, ГИБДД штаты таһынан инспектора

ЛЕВ ЛЬВОВИЧ ЛЕВИН

Лев Львович Левин 1924 сыллаахха алтынны 29 күнүгэр Кэбээйи улууһун Кэбээйи селотугар элбэх орло-ох дьадаҥы бааһынай кэргэ-нигэр төрөөбүтэ. Уйгулаах олох чэчирээн эрэр кэмигэр фашистскай Германия СФСР-ка сэринин саба түһэн, колхозтар турук дьон-норо Ийэ дойдularын көмүскэлигэр барбыттар. 1942 сыллаахха саа-саадах тутан Ийэ дойдутун көмүскө-һө барбыта. Советскай Ар-мия кэчкэтигэр төүрт сыл у-стата уот сэрин ортотугар сыл-дьан, Япония империалистарын кытта күөч көрсөн дойдутугар 1946 сыл-лаахха кыайы-хотуу өрөгөйдөөх эргиллэн кэлбитэ.

астарын бэйэлэрэ чочуйан онгороллоро. Кини 6 кылаас эрэ үөрэхтээх эрээри, бэйэтин мьыдырөйүнүн ийи үлэлэрин техниканан солбуйар баҕа са-наатын саҕалаабытынан бар-быта. Балайда бодьуустаһан кукуруза сизмэтин ыһар көлө-сеялкатын онгорбута. Ити кини бастакы айар үлэтин үөрүүтэ этэ. Ити кэнигитэн хас да техниканы айан онгор-бута. 1963 сыллаахха трак-

торист курсун бүтэрэн меха-низатор үрдүк аатын суктүтэ. Ити кэмтэн ыла кыһынын уус кыһатыгар, сайын от үлэ-тигэр сылдыар буолбута. Трактористаабыта үс сыл буолбута. Хоодуот-хоһуун үлэтиги ССКП кэчкэтигэр чилиэниэн ылбыттар. Он-тон ыла механизированнай оттуур звенону салайбыта. Ити сыл 1100 тонна оту от-туур соруудаын 1290 тонна-нан толорон оччолорго ча-хчы үрдүк көрдөрүүнү ситис-питэ. Колхозка эбии аһылык наадатын өйдөөн, дулга кыр-баттар агрегаты онгорбута. Үс киһи эбиэттэн киһэ 5-6 мас-сьына дулҕаны кырбаттар бу-олбуттар. Ити кэнигитэн трактор карданнай валыгар холбоон бүтэй сүлүгэһин үтүтүүрү онгорон, үлэ онгорумтуотун үрдэспитэ. Уопсайынан, бийи билэрби-тинэн, 9 рационализаторскай үлэ автордара буолар. Пен-сияҕа тахсар диэри сайын аайы от бөһүн оттоон сыл аайы былыаннарын аһара то-лорон аатыраллара. Лев Львович Чемпион-отчут аатын, кини салайан үлэлэ-тэр звенота бэрт элбэх бири-эмийэлэри, махталлары ыл-быттар. Пенсияҕа тахсан да баран сайын ахсын кырды-аҕастар звеноларын салайара, кыһынын саһыл тириитин

таҕастааһынга үлэлиирэ. 1967 сылга Л.Л. Левин Саха АССР Верховнай Со-ветын депутатынан быһбар-даммыта. 1971 сыллаахха правительство саамы үрдүкү наҕараадатынан - Ле-нин орденынан наҕараада-ламмыта. 1970 сыллаахха олуньуга Москвага РСФСР колхозтарын сэбиэтин бэрэ-тэбитэлэрин муньаҕар ба-ран кытгыһыны ылбыта. Кини үтүө үлэтигин «Үлэр килби-этин ийи» мэтээлэ, үгүс эл-бэх САССР Верховнай Со-ветын, оройуон, колхоз, совхоз Бочуотунай Грамоталара, социалистическай, коммуни-стическай үлэ ударниктарын ааттара тоһулууллар. Биһиги улууспут биир ытык-мааны кырдыаҕа, Ара дойдуну көмүскүүр улуу сэ-риги уонна үлэ ветерана, Ле-нин ордены кавалера Л.Л. Левин уһун ыарахан ыары-ыттан өлөн туораабытынан кини оҕолоругар, сизиннигэр, чугас аймахтарыгар дириг кутурдумуһун биллэрбит. Л.Л. Левин сырдык үтүө мөссүөнүн биһиги куруук өйдүү-саныы сылдыахпыт. Нам улуунун дьаһалтата, т/х управлениета, профсоюзун улускома уонна улуус ветеранарын сэбиэтэ

БИЛЭРИИЛЭР РЕКАМА

В НОВЫЙ ГОД С НОВЫМИ ТАРИФАМИ

Региональная энергетическая комиссия при Правительстве РС(Я) Постановлением от 14.12.2001 года вводит с 1 января 2002 года новые тарифы на электрическую и тепловую энергию. Электроэнергия подорожает в среднем на 25 процентов. Тариф для населения будет напрямую связан с условиями проживания и возрастет на 11-18 процентов. Так, в городских домах с плитами на природном газе будут платить на 18 процентов больше, чем в 2001 году, то есть 80 копеек за один кВт-час. В квартирах, где установлены стационарные электроплиты, плата составит 56 копеек за один кВт-час. В остальных жилых домах, в том числе оборудованных плитами на баллонном газе, тариф останется прежним, то есть 68 копеек за один кВт-час.

Для сельского населения тариф поднимется с 34 до 40 копеек за один кВт-час, но, как и прежде, будут платить наполовину меньше, чем городские жители.

Электроэнергия для потребителей бюджетной сферы, включая улусные типографии, производственные нужды сельхозпотребителей, предприятия пищевой и мясомолочной, местной промышленности и бытового обслуживания в сельской местности, предприятия по производству мебели, швейных изделий будет обходиться на 28 процентов дороже и повысится на 19 копеек (87 копеек + НДС 20% за 1 кВт-час). Для остальных групп потребителей установлен тариф 1,25 руб. + НДС 20%.

Тарифы на теплотенергию повысятся в среднем на 28 процентов в зависимости от производственного профиля и расположения по энергорайонам. Так, бюджетные и прочие предприятия и организации в Центральном энергорайоне республики будут платить 201,6 руб. за 1 геккалорию, а в Северном энергорайоне — 411 рублей.

Пресс-служба АК «Якутскэнерго» - ЯСИА

Намнаағы педколледжыгар картиннай галереята ахсынны 24 күнүттэн тохсунньу 14 күнүгэр диэри ЯГУ картиннай галереятын фондатыттан Европа улуу ху-доһуньуктары шедеврдырин копияларын быыста-ката ыһытыллар (Рафаэль, Эль Греко, Рембрандт, Рену-ар, Вангок, Пикассо уо.д.а.).

Нам педагогическай колледжыгар уруһуу уруогар олорор натурщик наада.

Төлөбүр: 1 часка 15-тэн 40 солк. тиийэ.

Специалист по традиционной Вере Северян МЭХЭЭЛЭ УОЛА МАХСЫМ ХАРАТААЛА (ИЭЧЧЭХ)

Новогоднее предсказание и предупреждение! (до 20 января)

От Вас: Дата и место рождения, адрес, Ф.И.О. (Зависит от времени и часа обращения) Данные по телефону Мои Мысли и слова исполняются (+) Свидетельство № 124 - АВ Министерства Юстиции Республики Саха (Якутия) Российской Федерации Оплата 70 рублей. С Новым Годом! С Новым счастьем! Все будет хорошо!

Тел. 26-3-51

Table with 2 columns listing names and descriptions of awards or recognitions. Includes names like ИВАНОВ Кеша, ЛЕВИН Лев Львович, КОРЯКИНА Туара Васильевна, ДЬЯКОНОВ Есеев Петрович, ДЬЯКОНОВ Есеев Петрович.

РЕДАКТОР В.Г. КАСЬЯНОВ ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, — 21496; ; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; «НАМ» ТРК — 21632; иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционной издательской система — 21141

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, Нам улуунун дьаһалтата, редакция коллектива. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын туһуһууну хонтуруолдуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээкэ Госкомитетын СР региональной управлениетыгар регистраци-яламмыт нүөмэре — И 0085. Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэтитин, дьэиэит аадырыһын чопчу ыйыт. Редакцияга кир-бит суруктар төһөрүллүбүттэр. Автор этэрэ хаһыат санаатыһын мэдди биир буолбат. «ЭНСИЭЛИ» - Нам улуунун хаһыата. 678380, Саха Республиката, Нам с., Заложной уул. 2. E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

Талыһына уонна таһылына «Энсизэли» хаһыат редакционной-издательской систематыгар. Хаһыат Дьокуускайга «Сахаполиграфиз-дат» НИПК бэчээттэннэ. Орджионидзе уул. 38. Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лис. Индексэ — 54889. Тираһа — 2343 Бэчээкэ илии баттанна —12:00 ч. 4.01. 2002 Сакааһын №-рэ — 2